

12

MAANDBLAD VAN DE BOND BETER LEEFMILIEU - 7de jaargang - dec. 1987

MILIEURAMA

EDITORIAAL	2
Kies keurig	3
Belgen in 't zuur	7
FLITSEN	11
De trein der vaagheid	12
WET & PERS	16
Wat is er van de sport	18
FRONTLIJN	26
EUROPA	28
BERICHTEN	29
PUBLIKATIES	32
PUZZELEN	34
KALENDER & KOLOFON	36

inhoud

editoriaal

VERKIEZINGSKOORTS

Verkiezingen zijn momenten van evaluatie en geven de mogelijkheid nieuwe paden in te slaan. Politici geraken los van afgesloten akkoorden en de kiezers kunnen hen verplichten nieuwe koalities aan te gaan. Verkiezingen zijn belangrijk omdat nieuwe standpunten ingenomen worden.

In de voorbije jaren hebben we echter tevergeefs gewacht op de grote ommekeer. De TGV historie, de groeiende mestberg, de autofiles, het afvaleland, de stagnering in de sanering van water- en luchtvervuiling en de recent aangekondigde decentralisering van de opslag van nucleair afval geven velen het gevoel om de tuin geleid te worden. Omdat de problemen niet bij de horens gevat worden, stapelen ze zich op en komt er geen echte verbetering in zicht. Die grote ommekeer kan slechts tot stand komen als de ecologische evenwichten in hun volle omvang gaan meespelen in het sociaal-ekonomisch proces. In de voorbije jaren deden bepaalde ontwikkelingen de milieubeweging steigeren. Zonder volledig te kunnen zijn som ik enkele markante momenten op. Het Galgenschoor ging voor de bijl, het Floordambos golft, Phillips Petroleum heropende, het openbaar vervoer verschrompelde, OVAM bleek onderbemand en weinig geïnspireerd, het SCK slecht gecontroleerd, de open ruimte bedreigd en de stadsvernieuwing beëindigd. Het natuurbehoud bleef waar het was: in de marge met 2 600 ha natuureservaat. Maar in dezelfde periode zagen we ook positieve wendingen. Over een achtste kerncentrale bleef het stil, de Zwinbosjes en delen van de duinen werden door de overheid aangekocht, de sectoriële voorwaarden voor het lozen van afvalwater verstrakten, de eerste milieuheffingen zijn een feit, afvalverbranding en dumping in zee lopen naar hun einde, een begin van openheid kondigt misschien openbaarheid aan.

De milieubeweging heeft dus "over" deze verkiezingen heen een enorme opdracht. Wie er straks ook de lakens uitdeelt, het komt erop aan de balans meer in het voordeel van natuur en milieu te doen omslaan. Dat zal strijd en denken vragen, telkens weer.

Maar meer nog zal het erop aankomen de relatie ekonomie en ecologie gestalte te geven om milieuaantasting en natuurverloedering te voorkomen. Vast staat dat een verbeterd milieu de werkgelegenheid niet afbreekt. En dat is alvast een opsteker.

Vele, straks verkozenen, geloven nog niet dat ongebreidelde groei van produktie en konsumptie in tegenspraak zijn met een echt milieubeleid. Daarom is het van belang goed te kiezen, op basis van het programma waarin de ekonomische ontwikkelingen geflankeerd moeten zijn met ekologische doelstellingen.

Guido Steenkiste
Dirk Van Melkebeke

KIES KEURIG

Op zondag 13 december bepaalt de kiesgerechtigde bevolking de politieke machtsverhoudingen voor de komende vier (?) jaar. Naar aanleiding van deze gebeurtenis werden door de drie sectoren van de Bond Beter Leefmilieu - natuurbehoud, milieudefensie en ruimtelijke ordening - enkele prioritaire, globale milieu-eisen op papier gezet. Een grievenlijstje op basis waarvan de toekomstige beleidsverantwoordelijken voor milieu een optimaler milieubeleid kunnen voeren. De lezers kunnen de beleidsideeën van de milieubeweging doornemen.

I. PLEIDOOI VOOR EEN GEÏNTEGREERD MILIEUBELEID

Het is denkbaar dat milieubeleid zou uitgaan van de kwaliteit van het leefmilieu. Hoe is het gesteld met de belangrijkste trends in de kwaliteitsevaluatie van het 'ekosysteem Vlaanderen'? De bestaande informatie over de luchtverontreiniging vertoont op zich verschillende trends. Enerzijds is er globaal, en uitgesproken op welbepaalde plaatsen, een afname van zwaveldioxide, stikstofoxiden en deeltjes in de lucht. Nochtans zijn de concentraties van deze stoffen nog veel te hoog vergeleken met een wenselijke situatie en zijn er op meerdere plaatsen ernstige 'lokale' problemen. Anderzijds vertoont de uitstoot van koolstofdioxide, en koolwaterstoffen - voor zover bekend - een stijgende trend. Sommige kankerverwekkende koolwaterstoffen komen op specifieke plaatsen in huisveringwekkende concentraties voor. De fluor-chloorwaterstoffen tasten in een snel tempo de ozonlaag aan. Wat de toepassing van de bestaande milieutechnologie om luchtverontreiniging tegen te gaan betreft, gedragen wij ons in de regel als een Oostblokland.

In haar 'voorwoord' bij de kaarten over de biologische en de chemische kwaliteit van de Belgische waterlopen, laat de staatssekretaris voor leefmilieu en maatschappelijke emancipatie niet na erop te wijzen dat de kwaliteit van een aantal waterlopen reël verbeterd is.

Noch de charmante glimlach van de staatssekretaris, noch de objectief waarneembare verbetering van sommige parameters die de kwaliteit van het zoetwater beschrijven, kunnen onthullen dat onze rivieren vuil tot onaanvaardbaar smerig zijn, zoals uit dezelfde publikaties ten overvloede blijkt. De dreiging komt vooral van hoge concentraties ge-

vaarlijke stoffen en nutriënten (vooral nitraten) die zowel in het oppervlakte- als in het grondwater aanwezig zijn.

Wat de bodem betreft vallen ondermeer de problemen van de bodemerosie en de aantasting van de kustlijn en het duinengebied op. De gevolgen van de zure afzettingen worden zowel kwalitatief als kwantitatief duidelijker. Hun negatief effect beïnvloedt zowel de groei van de groenten, de kwaliteit van de ecosystemen als het kunstpatrimonium. De lijst van de meest ernstige bodemverontreinigingen ("zwarte punten") wordt steeds langer.

Over het algemeen zijn de hoeveelheden radioactiviteit in de atmosfeer en in de bodem gedaald sinds de pollutie van de fall-out ten gevolge van kernproeven begon af te nemen. In het bijzonder in de Noordzee neemt men echter hoge concentraties radioactiviteit waar. Het is bevreemdend dat we op dit ogenblik niet beschikken over een grondige evaluatie van de ekologische gevolgen van de Tsjernobyl-ramp.

Op deze manier bekeken gaat het slecht met het ecosysteem in Vlaanderen. Denken aan een behandelend beleid voor de zieke wordt niet onaanvaardbaar bemoeilijkt omdat Vlaanderen een groot en complex ecosysteem is. Het gaat om grote hoeveelheden en een groot aantal verschillende polluenten; zij kunnen direct of indirect van aard zijn; zij worden in de omgeving gebracht door een groot aantal verschillende bronnen; zij hebben talrijke verschillende, van elkaar afhankelijke gevolgen... Zeker in een dergelijk ecosysteem zijn er geen eenduidige oorzaak-effektverbanden.

Een tweede moeilijkheid heeft te maken met de vaststelling dat in het verleden reeds verschillende beleidsbenaderingen werden uitgetest, waarvan men moet vaststellen dat het netto-effekt negatief is voor de kwaliteit van onze omgeving.

We zetten de belangrijkste beknopt op een rij:

1) De analytische benadering. Niet zelden kan men problemen aanpakken door ze in verschillende kleine stukjes te breken, die men dan één na één tracht op te lossen. In het bijzonder voor ekologische problemen werkt deze aanpak maar heel gedeeltelijk. Een ecosysteem is meer dan de som van de delen. Bovendien blijkt deze aanpak minder goed te werken naarmate het ecosysteem groter is.

2) De vergunningen benadering. Men stelt hierbij (zo gelijk mogelijke) uitworp-kriteria vast voor de verscheidene puntbronnen. Afgezien van de grote moeilijkheden met de ontwikkeling en de controle van een dergelijk systeem, is het slechts zeer beperkt bruikbaar voor "niet-puntbron-polluties" (de landbouw, het vervoer, de atmosferische fall-out in water en bodem,...)

3) Bakens van kwaliteitskriteria. Men gaat er hierbij van uit dat de verontreiniging niet zo hoog mag worden dat ze raakt aan vooraf vast te leggen "kritische receptoren" (gezondheid van de mens, kwaliteit van het bosbestand, ...). Hoewel dergelijke criteria mede aan de basis liggen van sommige EG-direktieven, blijken zij in hun uitvoering vaak bemoeilijkt om verschillende redenen. Fundamenteel is de dosis-effekt relatie vaak niet of slechts benaderend bekend. Praktisch geeft deze benadering vaak moeilijkheden om er eenduidige puntemissies uit af te leiden en dit is problematischer naarmate het ecosysteem groter is.

4) Het voorkomingsprincipe ('Vorsorgeprinzip') is meest wezenlijk terug te voeren tot de gekende heilstheorie: "voorkomen is beter dan genezen". Inzake milieubeleid sorteert dit principe ondermeer in de bestrijding van de verontreiniging aan de bron en in de stelling dat men bij de uitbating van een milieutechnologie de onschadelijkheid van deze techniek vooraf moet aantonen. Hoewel dit principe ondermeer (maar niet uitsluitend) de milieubeweging nauw aan het hart ligt, is het een vaststelling dat dit algemene imperatief slechts zelden wordt toegepast.

5) Het meer-stromen-beleid gaat ervan uit dat de verschillende pollutievektoren (lucht, water en bodem) niet als afzonderlijke kompartimenten, maar als een geheel moeten beschouwd worden. Doelstelling hierbij is de bescherming van de (meest)-gevoelige receptoren tegen de verschillende pollutanten. Dit concept veronderstelt dan ook de geïntegreerde ontwikkeling van een bronnen- en effectenbeleid, gebaseerd op een grondige kennis van de transferten in het ecosysteem. In Nederland en Zweden werd reeds met een dergelijk beleid gestart.

6) Het zal de lezer en de aandachtige milieubeleidswaarnemer opgevallen zijn dat al deze benaderingen hun mogelijkheden en beperkingen bieden; alle maken ze het mogelijk aan een (groter of kleiner) deel van de milieuproblemen het hoofd te bieden. Geen enkele is heilzaam op zich. Het wordt steeds duidelijker dat er geen eenvoudige behandelingen zijn voor het zieke ecosysteem in Vlaanderen. De enig mogelijke weg die zich lijkt af te tekenen is deze van een doorgedreven geïntegreerde aanpak waarbij belangrijke aksenten

moeten liggen op een meer-stromen-beleid, de kwaliteitskriteria voor een aanvaardbare omgeving en het voorkomingsprincipe.

II. HET NATUURBEHOUD

1) Integratie en coördinatie van milieu en ruimtelijk beleid, uitgaande van een toekomstgerichte natuurbeschermingsvisie.

- Moratorium op de open ruimte. Grondspeculatie eindelijk een halt toeroepen.
- Heroverwegen van de woonuitbreidingsgebieden.
- Behoud van landbouwgronden.
- Heroverwegen van (grote) industriële concentraties.
- Werk maken van het Structuurplan Vlaanderen met duidelijke aanwezigheid van de natuurbeschermingsprincipes op alle vlakken en alle echelons. Natuurbehoud niet verwijzen naar de reservaten.
- Geen éénrichtingsbeleid, waarbij steeds natuur-, reservaat-, en/of landbouwgebieden verloren gaan.

2) Toepassen van bestaande natuur- en milieuwetgeving. Effektief bestraffen van overtredingen.

- Invulling en uitvoeringsbesluiten op de wet op het natuurbehoud van 1973.
- Instituut voor Natuurbehoud recht geven op onafhankelijk advies met bindend karakter wanneer het om natuurbehoud gaat.
- Dekreet op de vegetatiewijziging snel verwezenlijken, zonder enige afzwakkende teksten.

3) Intensiveren van aankoop van reservaatgebieden door het rijk, om de grote achterstand in te halen en om nieuwe gebieden te beschermen.

- Staatsdienst scheppen voor beheer van staatsnatuurgebieden door in dienstneming van biologen.
- Onafhankelijke beheersafdeling 'natuur' in het bosareaal.
- Oprichten van natuurreservaten in de bossector. De 25% van het bos die in handen van de overheid zijn (staat, provincie, gewest, gemeenten...) moeten reservaatstatuut krijgen.
- Uitbreiding van met tenminste 2% van de reservaatgebieden op het grondgebied Vlaanderen. Bij voorkeur komplekse systemen: beekdalen, heuvel-land, schrale gebieden, geologische reststructuren, enz.

4) Beschermen van grote landschapseenheden door toepassing en optimaliseren van bestaande wettelijke mogelijkheden (Ramsar, Benelux-grensgebieden, cfr. Wet op het Natuurbehoud 1973).

- Werk maken van het landschapsdekreet (in de schuif sedert 1980).
- Werk maken van de modernisering van de wet van 7 augustus 1931 op de landschappen.
- Onaantastbaarheid van beschermde landschappen: het natuurbehoud is het hoogste openbaar nut.
- Werk maken van de landschapsparken, die bestoft op het schab liggen.

5) Integraal behoud en beheer van wat er van de duinen overblijft.

- Grondspeculatie strafbaar stellen. Meerwaardepolitiek ongedaan maken (Iers voorbeeld). Onteig-

ningen zonder toegeving aan het winstbejag.

-Integrale, deels ontoegankelijke duinreservaten scheppen.

-Opruimen van aantastingen in de duinen, ook waar zij door een verkeerd begrepen bosbouw niet meer te herkennen zijn.

6) Hoogste aandacht aan het zeemilieu.

-Internationale overeenkomsten (Bremen 1984, enz.) zondermeer toepassen.

III. DE RIUMTELIJKE ORDENING

1) De Vlaamse Exekutieve dient een daadwerkelijk ruimtelijk orderingsbeleid te voeren.

De Vlaamse Exekutieve toont een ontstellend gebrek aan interesse voor een ruimtelijk orderingsbeleid. Dit gebrek uit zich op verschillende terreinen. De evoluties op het vlak van recreatie (golf), verkeer (TGV), de industrieterreinen (voor het ogenblik worden heel wat BPA's in herziening gesteld om nieuwe industrieterreinen mogelijk te maken), en straks de wijzigingen in de landbouw wegens de beperkingen van de produktie, worden van een ruimtelijk vraagstuk gedegradeerd tot een administratief onderzoek naar individuele verguningsaanvragen. Wat ons nog rest aan 'open ruimte' wordt door dit non-beleid verkwanseld.

Deze ruimtelijke vraagstukken moeten een antwoord krijgen op gewestelijk niveau. Dit antwoord werd door P. Akkermans voorbereid in het Struktuurplan Vlaanderen. Het ligt nu te verstoffen in een of andere schuif. Een daadwerkelijk gewestelijk beleid kan slechts gevoerd worden indien de Exekutieve een visie uitbouwt. Het Struktuurplan Vlaanderen is hiervoor één van de nuttige instrumenten.

De milieubeweging eist:

1) de uitbouw van een visievorming op de ruimtelijke ontwikkeling dat gekonkretiseerd wordt in een struktuurplan;

2) het struktuurplan moet gebaseerd zijn op 2 principes:

-behoud en herstel van de 'open ruimte';

-versterking van de stadsvernieuwing door o.a. inbreiding, kernversterking, verweving van functies, bevordering openbaar vervoer.

2) Het mini-dekreet moet ingetrokken worden.

Het mini-dekreet van 1984 ontkracht de bepalingen van de gewestplannen door het verbouwen en/of uitbreiden van zonevreemde gebouwen en door de gebruikswijziging van gebouwen mogelijk te maken. De aantasting van de resterende 'open ruimte' (beschermd door de 'rigiditeit' van de gewestplannen) is hiermee van start gegaan: boerderijen worden villa's, bedrijven in agrarische zones kunnen uitbreiden tot het dubbele, bedrijven in industriegebieden kunnen uitbreiden naar andere bestemmingen, enz. Het mini-dekreet is een smet voor het Vlaamse landschap, en moet ingetrokken worden.

3) Een efficiënt en effectief sanktioneringsbeleid is een noodzaak.

De ervaringen van de milieubeweging zijn op dit

vlak meer dan negatief. De toezichthoudende diensten zijn in vele gevallen laks in hun optreden tegen overtreders. Laks of onwil?! Het illegaal wijzigingen van bestemmingen, het illegaal bouwen of verbouwen wordt in vele gevallen geregulariseerd. De aantasting van de 'open ruimte' wordt in feite gedoogd. Controle (uitbreiding van de bevoegde diensten), snelheid (een betere samenwerking tussen verschillende diensten), eenduidigheid (geen tegenstrijdige signalen) en herstel (i.p.v. regularisatie) zijn de peilers van een efficiënt en effectief sanktioneringsbeleid.

4) Keuze voor (een sociale) stadsvernieuwing.

De bescherming van de open ruimte is slechts mogelijk door de herwaardering van stad en dorp. De stadsvernieuwingskampagne dreigt een doekje voor het bloeden te worden. Het budget is veel te beperkt (450 miljoen fr. voor 1987). Om de stads- en dorpsherwaardering tegen de 21ste eeuw geklaard te hebben, moet het budget minstens 4 miljard frank per jaar gedurende 15 jaar bedragen. Binnen de stadsvernieuwingskampagne moet de aandacht en de middelen vooral gericht worden op de sociale stadsvernieuwing: gericht op diegenen die geen kansen hebben om een goede woning en woonomgeving te creëren. Sociale stadsvernieuwing moet zich richten op de 'zittende bewoners'. De bewoners van te herwaarderen buurten moeten zekerheid krijgen op in hun buurt tegen een voor hen betaalbare huur goede woningen te kunnen betrekken. Een keuze voor stadsvernieuwing, d.w.z. keuze voor inbreiding, herwaardering van het openbaar domein, een huisvestingsbeleid en een sociaal huisvestingsbeleid, kan slechts indien de Vlaamse Exekutieve van stadsvernieuwing een prioriteit maakt, wat dan ook budgettair moet uitgedrukt worden.

5) Een keuze voor het openbaar vervoer.

De mobiliteitsbehoefte is de laatste jaren sterk gegroeid. Deze behoefte is beantwoord door enerzijds een krimpende dienstverlening, en anderzijds een niet-ingrijpen in de dalende energieprijzen. Resultaat: een forse aangroei van het autopark en het gebruik van de wagen. Herdimensionering van de bestaande autowegen én nieuwe autowegen worden geëist door de autolobby's.

De 'open ruimte' wordt opnieuw bedreigd. De mobiliteitsbehoefte is niet te ontwijken. Het openbaar vervoer is de enige ekologische en ruimtelijke verantwoorde oplossing.

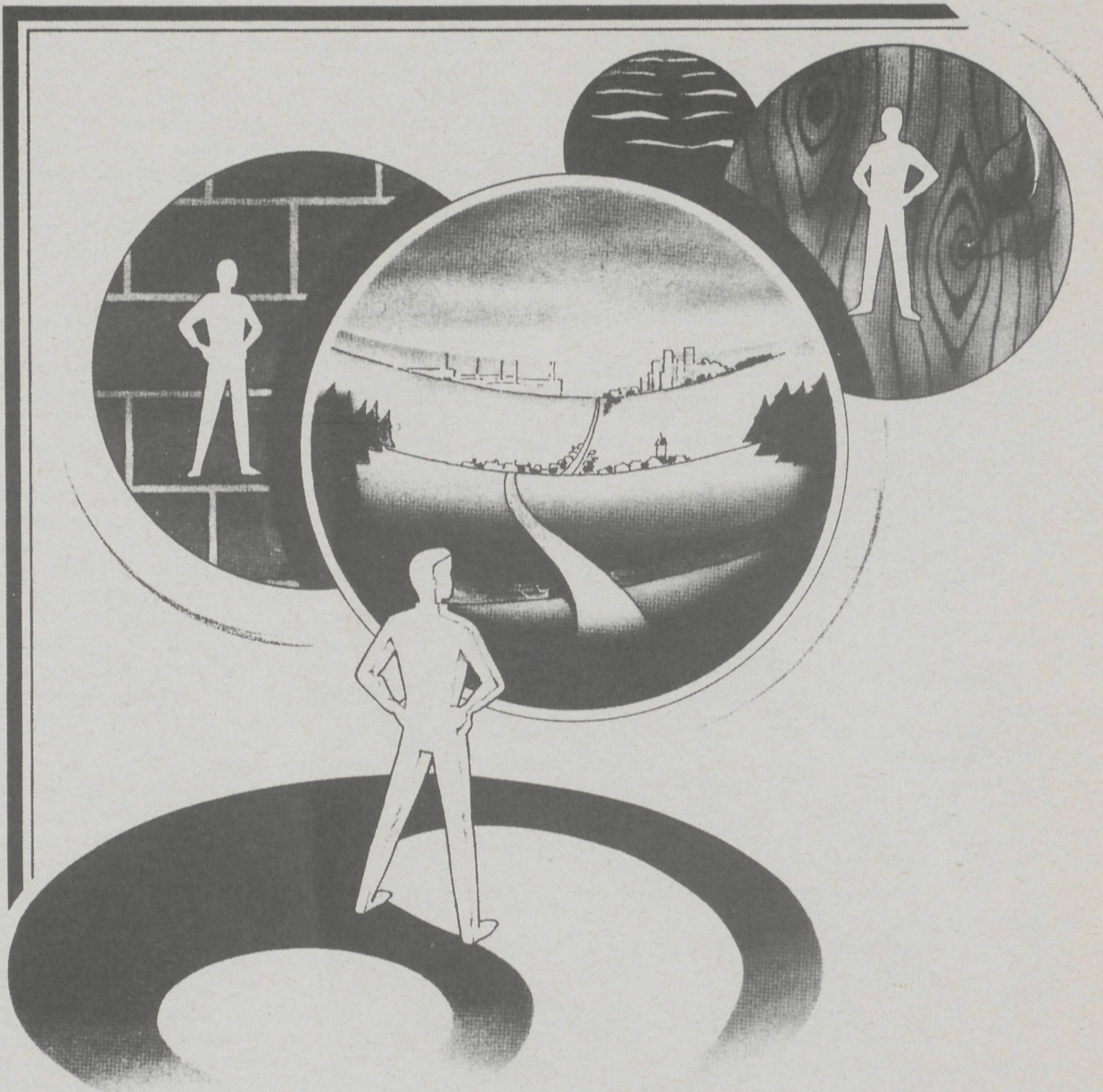
De milieubeweging eist:

-een moratorium op de autogerichte infrastructuur;

-de infrastructuurinvesteringen moeten gericht worden op de uitbreiding en verbetering van het bestaande openbaar vervoernet, en gericht op een maximale dienstverlening voor de gebruiker;

-een openbaar vervoerbelasting op de lage energieprijzen dient het autogebruik te ontmoedigen en de nodige middelen te verschaffen voor het openbaar vervoer.

Luk Hens/Juul Slembrouck/Michel De Bruyne

**VOOR
DE NATIONALE
LOTERIJ
IS HET
LEEFMILIEU
BELANGRIJK.**

BELGEN IN 'T ZUUR

De perskonferentie van Stichting Natuur en Milieu op 26 oktober te Noordwijk, waaruit de pers vooral onthouden heeft dat België de grootste verzuurder is van Europa, heeft voor een fikse rel gezorgd. De studie van onze Nederlandse kollega's werd weggehoond als onwetenschappelijk en achterhaald. Zo leren de ketters, maar zij dolen. Weliswaar zijn er een aantal onnauwkeurigheden in de studie geslopen: het is inderdaad niet zo dat ons land absoluut gezien het meest verzurende stoffen zou uitstoten (vnl. SO_2 , NO_x en NH_3). De cijfers die de Stichting Natuur en Milieu weergeeft, zijn relatief. Maar wanneer de totale uitstoot van verzurende stoffen gerelateerd wordt naar oppervlakte en bevolking, dan slaat ons land een modderfiguur. En dat hoeft ons niet te verbazen aangezien het beleid terzake op zijn zachtst gezegd zwak is (zie kader). Onderstaande tekst geeft de algemene verzuringsgraad in Europa weer. De milieubeschermingsorganisaties sommen in negen punten de nodige maatregelen op om de verzuring drastisch terug te dringen.

BELGEN IN 'T ZUUR

Verzurende en fotochemische luchtverontreiniging bedreigt in toenemende mate het leefmilieu in grote delen van Europa. Dit zal in de komende decennia onherroepelijk leiden tot gigantische katastrofes. Na een eeuw lang verzuring dreigt de emmer over te lopen. De natuur kan het niet langer aan. In Europa zijn reeds grote oppervlakten bos aangetast. In de Bondsrepubliek Duitsland, Nederland, Zwitserland en in grote delen van Oostenrijk is nog slechts minder dan de helft van het bos vitaal. Door de achteruitgang van de gezondheid van het bos worden de Alpen en andere bergstreken bedreigd met bodemerosie en lawinegevaar. In vele delen van Europa zijn **meren en vennen** door zure regen aangetast. In Skandinavië zijn al meer dan 15.000 meren verzuurd. Niet alleen het ondiepe, maar ook het diepe grondwater wordt aangetast. De drinkwatervoorziening loopt gevaar door de hoge gehalten aan nitraten en aluminium in het grondwater. De volksgezondheid wordt niet alleen bedreigd door het drinkwater, maar ook door de hoge ozonconcentraties in de lucht. Daarnaast lijdt de **landbouw** aanzienlijke schade door de teruglopende produktie. In Nederland wordt deze geschat op jaarlijks 600 miljoen gulden, ofwel 5% van de totale produktie. Ook **monumenten** werden aangetast en slechts een klein deel kan worden hersteld tegen zeer hoge kosten. Vandaag bestaat er overeenstemming tussen vele prominente wetenschappers, waaronder die van de Europese Economische Kommissie (ECE) van de

Verenigde Naties (VN) en de Nordic Council, over de maximale zuurbelasting die de voor verzuring gevoelige bodems in Europa kunnen verdragen. In Europa komen de voor verzuring gevoelige bodems wijd verspreid voor.

Wij konkluderen uit deze gegevens dat, indien wij de voor verzuring meest gevoelige bodems willen beschermen, de jaarlijkse hoeveelheid verzurende neerslag drastisch moet worden teruggebracht: voor zwavel tot een niveau van 5 kg per ha (350 eq/ha) en voor stikstof eveneens 5 kg per ha (beschermingsniveau A). Bij een soepeler beschermingsniveau B (10 kg/ha/jaar voor zowel zwavel als stikstof) kunnen weliswaar de minder gevoelige bodems worden beschermd, maar dit is onvoldoende voor de armste zandgronden van Europa.

Het huidige niveau van verzurende neerslag overtreft dat van beschermingsniveau A aanzienlijk. Gemiddeld is het depositoniveau vier tot tien maal zo hoog; in concentratiegebieden zelfs tien tot zestig maal zo hoog. De partikuliere milieuoorganisaties zijn van mening dat, om het milieu in gebieden in Europa met de meest gevoelige bodems te kunnen beschermen, stringente maatregelen moeten genomen worden ten aanzien van de uitstoot van verzurende stoffen door de industrie, het verkeer en de landbouw.

De uitstoot van zwaveldioxyde moet minimaal worden gereduceerd met 80% ten opzichte van het peiljaar 1980 en met ten minste 90% als we ook bossen, vegetaties en oppervlakte- en grondwater

willen beschermen op de meest gevoelige bodems. De uitstoot van stikstofoxyden moet met ten minste 75% worden gereduceerd. In gebieden met een hoge veedichtheid dient de uitstoot van ammoniak met ten minste 75% te worden beperkt.

FOTOCHEMISCHE LUCHTVERVUILING

De wetenschappelijke wereld is eensgezind over de effecten van fotochemische luchtverontreiniging. Deze vorm van luchtverontreiniging wordt voornamelijk veroorzaakt door stikstofoxyden en koolwaterstoffen. Algemeen wordt aangenomen dat de huidige ozonconcentraties in de lucht in hoge mate bijdragen tot de aantasting van natuurlijke vegetaties. Piekkoncentraties van ver boven 120 mg/m³ (300-600 mg/m³) komen in Europa frekwent voor. Dit zijn waarden die plantaardig en dierlijk weefsel ernstig kunnen beschadigen. Bepaalde gewassen lijden al zichtbare schade bij 60 mg/m³. In 1983 bedroeg de gemiddelde ozonconcentratie in Nederland 70-80 mg/m³. Dat is circa drie maal zo hoog als een eeuw geleden. De ozonconcentraties in de lucht dienen tot op een verantwoord niveau te worden teruggebracht. Niet alleen een beperking van de uitstoot van stikstofoxyden zal daartoe bijdragen, maar ook de uitstoot van koolwaterstoffen zal daarvoor drastisch moeten worden beperkt; met circa 75%, zo blijkt uit wetenschappelijke gegevens.

Europese milieubeschermingsorganisaties hebben er bij de gedelegeerden van de EG-EFTA (Europese Vrijhandels Associatie)-milieukonferentie op aangedrongen om bij hun nationale overheden er op aan te dringen de volgende stappen te ondernemen om tot bovenvermelde doelstellingen te komen:

1. Zich aan te sluiten bij de VN-ECE-30%-klub voor SO₂, en tevens te verklaren dat aanzienlijk grotere emissiereducties moeten worden bereikt voor 1993.

De Westeuropese landen die dit protocol nog niet ondertekend hebben, zijn Griekenland, Ierland, Portugal, Spanje en het Verenigd Koninkrijk. België, Italië, Luxemburg en Zwitserland hebben het protocol getekend, maar nog niet geratificeerd.

2. Een 30%-klub voor NO_x te ondersteunen en te verklaren dat echter grotere reducties nodig zijn en zullen moeten worden bereikt voor 1995.

3. Voor 1995 alle nieuwe en bestaande grote stookinstallaties (capaciteit groter dan 300 MW thermal), zoals elektriciteitscentrales, raffinaderijen en grote industriële installaties, gestookt op bruinkool, kolen en olie, te zullen uitrusten met rookgasontzwaveling of gelijkwaardige technieken. Alle nieuwe en bestaande stookinstallaties tevens uit te rusten met NO_x-reduktietechnieken, zoals low NO_x-burners, In Furnace Reduction en Selective Catalic Reduction.

4. Emissie-eisen voor zwavel- en stikstofoxyden uitstoot vast te stellen voor alle nieuwe en bestaande grote stookinstallaties van meer dan 300 MWth met een lange levensduur: 70 gram SO₂ per Giga Joule (70 gram SO₂ per 10⁶ British Thermal Units) en 140 gram NO_x per Giga Joule. Boven dien NO_x-emissie-eisen van 70 gram NO_x per Giga

BELGIË: VAN DE ZURE REGEN IN DE NUKLEAIRE DROP.

ZWAVELDIOXIDE (467.000 ton)

Op het vlak van SO₂ zou ons land een daling gerealiseerd hebben van 856.000 ton (1980) naar 467.000 ton (1985); nagenoeg een halvering dus. Nochtans werd er in deze periode weinig wetgeving terzake uitgewerkt. Wel voorziet het KB van 18 augustus 1986 in strengere normen voor **nieuwe** stookinstallaties (groter dan 50 MW) en werd beslist om vanaf 1 januari 1988 het zwavelgehalte in huisbrandolie en diesel voor auto's terug te brengen tot 0,2%. Tekenend bij dit alles is dat voor de hele grote nieuwe stookinstallaties pas vanaf 1995 een verdere reductie is voorzien en dat voor andere stookolie het zwavelgehalte op het peil van 1978 mag blijven (de verlaging die in 1980 had moeten plaatsvinden is reeds 5 keer bij ministerieel besluit uitgesteld).

In sommige gevallen mag het zwavelgehalte nog 5% bedragen! De reden van het teruglopen van de SO₂-uitstoot ligt dus niet in de aanpak van de bestaande vervuilingsbronnen, maar is een nevenverschijnsel van het massaal overschakelen op kernenergie voor de produktie van elektriciteit. In 1980 bedroeg het aandeel van de nucleaire sektor 23% van de elektriciteitsproduktie; in 1986 was dat al 70%. De maatregelen die getroffen werden zijn dus ofwel vrij gratis (hoeveel kolen of oliegestookte grote stookinstallaties zullen er nog bijkomen, gezien de gevoerde energiepolitiek!), ofwel marginaal (de huisbrand en het verkeer zijn maar verantwoordelijk voor 15% van de SO₂-uitstoot terwijl de elektriciteitscentrales en industrie de resterende 85% voor hun rekening nemen). Dit laatste is vooral van belang voor de lokale hinder die in gebieden zoals de Gentse kanaalzone wordt veroorzaakt, waar een aanpak van bestaande vervuilingsbronnen noodzakelijk is om de toestand te saneren.

STIKSTOFOXYDEN (385.000 ton)

Door het KB van 1 juni 1986 werd de maximumnorm voor de buitenlucht vastgesteld op 200 Mg/m³. Het hoger geciteerde KB voorziet voor grote stookinstallaties strengere normen wat betreft NO_x. Pas vanaf 1 januari 1996 zal een verdere reductie opgelegd worden. Nochtans is een strengere aanpak van bestaande vervuilingsbronnen dringend. Vooral het autoverkeer (verantwoordelijk voor zo'n 50% van de NO_x-uitstoot) moet aangepakt worden. Op dat vlak staan we nergens.

Noch op het vlak van schone technologie, noch op structurele maatregelen. De verplichte invoering van een katalysator voor nieuwe wagens is nog niet verplicht (in de BRD wel) en de stimulans van de verkoop van loodvrije benzine (noodzakelijk voor wagens die uitgerust zijn met een katalysator en ook van belang om de loodvervuiling terug te dringen) via een aanpassing van de aksijnen stuit op een botte weigering van begrotingsminister Verhofstadt. Ook op het vlak van structurele maatregelen zit het goed fout. Terugdringen van de NOx-uitstoot vergt minder autoverkeer; bijgevolg een politiek pro- openbaar vervoer. De drastische besparingspolitiek in deze sektor creëerde een onaanneembare prijsverhouding met het privé-vervoer. De drastische afbouw van de service aan het publiek heeft velen (al dan niet noodgedwongen) de auto als vervoermiddel opgedrongen. Dit heeft dan niet alleen een fileprobleem geschapen, maar heeft uiteraard ook een negatief effect op de uitstoot van schadelijke stoffen. Ook de plannen van verkeersminister De Croo om de maximumsnelheid op te voeren tot 130 km/u op de autosnelwegen zijn niet van aard om de NOx-uitstoot te verminderen. Immers hoe hoger de snelheid hoe meer NOx- er geproduceerd wordt (zo stoot een auto die 120 km/u rijdt 100% meer NOx uit dan tegen een snelheid van 80 km/u).

Hoe de puntbronnen inzake NOx-uitstoot aanpak worden (industrie en elektriciteitsproductie zijn verantwoordelijk voor zo'n 40% van de NOx-uitstoot) moge geïllustreerd worden door de "sanering" van een kunstmestproducerend bedrijf in Willebroek. Volgens het verslag van AROL waren de emissies in 1983 de volgende:

CO, CO₂: 13 300 ton

CH₄: 70 ton

NH₃: 1 637 ton

NH₄ NO₃: 590 ton

NO₂: 6 335 ton

SO₂: 200 ton.

Na sanering werden eind 1986 volgende emissies gemeten:

CO₂, CO en CH₄: geen emissie meer

NO₂: status quo

NH₃: 1 451 ton

SO₂: 57 ton

Zijn er voor bepaalde schadelijke stoffen positieve resultaten geboekt, dan is dit voor 2 verzurende stoffen nl. stikstofoxyde en ammoniak niet het geval.

Interessant hierbij is dat dit ene bedrijf volgens de cijfers van de Stichting Natuur en Milieu verantwoordelijk is voor liefst 1,6% van de totale NOx-uitstoot in ons land, 4% van de uitstoot in Vlaanderen. Voor ammoni-

ak is dat liefst respectievelijk 1,3% en 3%. Een belangrijke vervuiler dus. Eerlijkheidshalve dienen we te vermelden dat het AROL-verslag er wel aan toevoegt dat men de eerstvolgende jaren een drastische vermindering van NO₂ verwacht.

AMMONIAK (111.000 ton)

Hoe langer hoe meer wordt ammoniak erkend als verzurend element. Ammoniak is voor 90% afkomstig uit dierlijk (drijf)mest. Om de uitstoot van NH₃ te verminderen moeten dringend maatregelen getroffen worden. Het mestprobleem aanpakken is overigens ook nodig om andere milieuproblemen, zoals de doorslag van nitraat naar het grondwater te verminderen. Beleidsmatig staat ons land ook hier vrijwel nergens. Een omzendbrief van 2 maart 1987 kondigde een tijdelijke uitbreidings- en bouwstop af voor stallen met meer dan 1000 varkens of 300 runderen. Een wet die een soort vestigingswet zou worden voor grote industriële bedrijven verscheen in het BS van 4 april 1987, maar is tot nu toe dode letter bij gebrek aan uitvoeringsbesluiten.

Een zogenaamd mestdecreet dat bijvoorbeeld de opslag in open lucht zou kunnen verbieden en mestinfektie verplicht stellen (beide nuttige maatregelen om NH₃-vervluchtiging tegen te gaan) zou niet van kracht worden voor 1992.

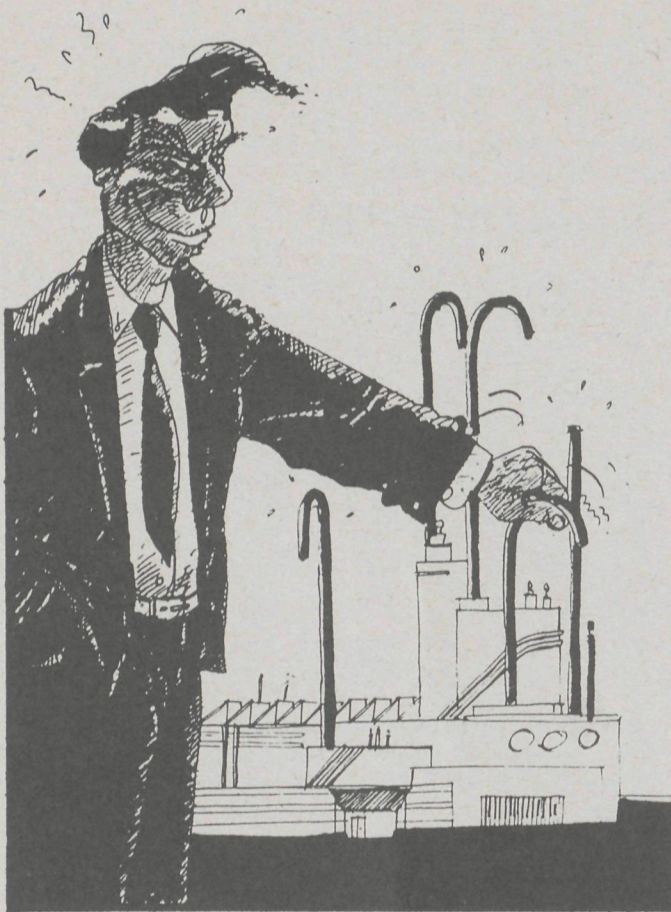
Voor de rest beperken de inspanningen van de overheid in verband met de mestproblematiek zich tot het maken van een voorlichtingsfilm over drijfmest.

Wat de aanpak van ander ammoniakbronnen betreft, verwijzen wij naar het hierboven geciteerde voorbeeld.

KONKLUSIE

Dat er heel wat discussie mogelijk is over de gehanteerde cijfers en gebruikte berekeningsmethodes is een feit. Dit soort wellesnietes discussies zijn aan de gang over elk milieuprobleem. Een gegeven staat echter vast: een voortschrijdende verzuring volgens een recent onderzoek van het Instituut Scheikundig Onderzoek zou de zuurtegraad van onze bodems de laatste 25 jaar liefst met 1/2 pH gedaald zijn. De daaruit voortvloeiende schade is een probleem waar men niet meer om heen kan en dat dringend ernstige maatregelen vereist. Onze overheid is hier blijkbaar in de verste verte niet aan toe.

Dirk Van Melkebeke

Jan 87

Joule vast te stellen voor alle na 1990 te bouwen grote stookinstallaties.

70 g SO₂ per Giga Joule betekent een 90%-reduktie wanneer kolen met een zwavelgehalte van 1% worden gebruikt. Deze reductieniveaus zijn technisch haalbaar en zijn zelfs al gerealiseerd in verscheidene installaties. Er is een reeks van bedrijven te noemen die installaties met een hoge efficiëntie kunnen leveren. Heden ten dage zijn niveaus van 70 g NO_x per Giga Joule (200 mg NO_x/m³) én minder technisch haalbaar, én al verplicht gesteld in de Bondsrepubliek Duitsland (Beschluss, 5 april 1984). De normen voor op olie en gas gestookte installaties in de BRD zijn respectievelijk 150 en 100 mg/m³.

5. Emissie-eisen vast te stellen voor stikstofdioxide en koolwaterstoffen voor alle motorvoertuigen, zowel met benzine als diesel als brandstof, overeenkomend met de normen die thans gelden in de Verenigde Staten en in een later stadium overeenkomend met de 1987-normen in Californië.

Een driewegkatalysator, of een even effectieve techniek moet niet alleen voor grote auto's (cilinderinhoud groter dan 2 l), maar ook voor middelgrote en kleine auto's verplicht worden gesteld.

Ook NO_x-emissies door diesels moeten worden beperkt. NO_x-emissies bij hoge snelheden mogen 0,6 gram NO_x/km niet overschrijden.

6. Maximumsnelheden vast te stellen en deze ook te handhaven. In alle Europese landen moet een maximumsnelheid van 100 km/uur het doel zijn. Bij hoge snelheden wordt meer NO_x geproduceerd per verreden kilometer. Emissies zijn bij 120 km/uur twee maal zo groot als bij 80 km/uur.

7. Het nationale verkeersbeleid zodanig te veranderen dat de stijgende trend van het verkeersvolume wordt omgezet in een dalende trend.

Dit is urgent, omdat technische maatregelen alleen onvoldoende zullen zijn om de bovengenoemde doelstellingen te realiseren.

8. Het nemen van adequate maatregelen op korte termijn om de ammoniak-uitstoot in gebieden met een hoge veedichtheid te beperken.

Technische maatregelen die reeds nu of binnenkort beschikbaar zijn, zijn: bovengrondse mestinjectie in plaats van het oppervlakkig uitrijden van de mest; onderploegen van de mest meteen na het uitrijden om NH₃-vervluchtiging te voorkomen; overdekte mestopslag en het aanbrengen van biofilters en andere technieken in de stallen om de lucht te zuiveren.

9. Het nemen van structurele maatregelen in de huidige landbouw, zoals het drastisch inkrimpen van de veestapel in gebieden waar de veedichtheid groot is. Technische maatregelen alleen zijn onvoldoende om de ammoniak-emissies te beperken tot verantwoorde hoeveelheden. Radikale maatregelen zijn noodzakelijk in gebieden met een hoge veedichtheid, omdat het grondwater wordt bedreigd door verontreiniging met nitraat.

Op nationaal niveau zullen vooral maatregelen dienen te worden genomen in Nederland, België en Denemarken. In Frankrijk, de Bondsrepubliek Duitsland en Groot-Brittannië dienen maatregelen op regionale schaal te worden genomen.

Wij zijn van mening dat bovenstaande beleidsaanbevelingen zonder meer moeten worden omgezet in politieke maatregelen om bossen, bodems en meren te redden en de schade te herstellen, de grondwaterkwaliteit te garanderen, de volksgezondheid veilig te stellen en de monumenten te beschermen tegen een verdere aantasting.

Noordwijk, oktober 1987.

Stichting Natuur en Milieu, Utrecht

Europees Milieubureau, Brussel

Bond Beter Leefmilieu, Brussel

Greenpeace België, Brussel

Friends of the Earth, London

Vereniging Milieudefensie, Amsterdam

WISE, Amsterdam

flitsen

●● De ozonlaag is boven Antarktika in het voorjaar zo dun dat de veiligheid van de poolonderzoekers ter plaatse in gevaar komt. Zij lopen een verhoogde kans op huidkanker.

●● De laatste wolven van Italië worden door onverantwoordelijke jagers afgeschoten. Als het zo doorgaat zullen deze zeldzame dieren alleen nog voorkomen in enkele grote nationale parken.

●● In de commissie voor ruimtelijke ordening van de Vlaamse Raad werd het voorstel de Serrano, dat een nieuw tracé voor een TGV afhankelijk wil maken van de instemming van de Vlaamse Raad, niet goedgekeurd. De reden was dat men op één lid na niet in aantal was om te stemmen.

●● Twee firma's uit het Antwerpse werden veroordeeld wegens inbreuken op de milieuwetgeving. Het Volk titelt: "Luchten en watervuilers bestraft met kleine boetes". De Gazet van Antwerpen heeft het over "Fikse boetes voor inbreuken op milieuwetgeving".

●● Te Juprelle (provincie Luik) werd onlangs een illegaal afvaltransport met ziekenhuisafval onderschept. Op het stort waarheen dit transport zich bevoog, werden nog eens duizenden tonnen illegaal gestort afval gevonden.

●● Het Laatste Nieuws - niet wars van enige demagogie - meldt dat een TGV op 50 m niet meer dan 65 decibel geluid zou produceren. Het Laatste Nieuws vergeet er dan wel bij te zeggen dat pieken tot 93 dB gemeten werden op die afstand.

●● Ter vergelijking: volgens de recente Nederlandse wetge-

ving worden geluidsniveaus vanaf 80 dB als schadelijk bestempeld en moeten werknemers vanaf 90 dB oorbeschermers dragen.

●● Minister Olivier heeft gezegd dat de kampings die aan onze kust in de duinengordel liggen niet alleen de duinen aantasten maar tevens een bedreiging vormen voor de zeeverende functie van deze duinen.

●● Na 30 jaar (u leest goed) is de internationale Zwinkommissie nog eens bijeen geweest. Deze commissie werd opgericht in... 1884 (n.v.d.a. een drukfout in de pers?). De reden van deze verrijzenis is de dreigende verandering van het Zwin.

●● Minister Lenssens heeft meegedeeld dat in de Gentse kanaalzone een onderzoek naar de naleving van de milieuwetgeving door de bedrijven "verbijsterende resultaten" heeft opgeleverd. Een trieste uitspraak na 6 jaar milieuministerschap.

●● Het herstellen van de schade aan de stervende bossen in Zwitserland zou zo'n 90 miljard frank kosten. Zure regen is blijkbaar erg dure regen.

●● Uit een Italiaans vrachtschip dat 3 jaar geleden zonk voor de kust van Joegoslavië, lekt langzaam 1300 ton vinylchloride weg. Deskundigen vrezen dat 30 jaar lang op die plaats noch gebaad noch gevist mag worden.

●● Door een lakune in de wetgeving zou het juridisch onmogelijk zijn om op het Brussels grondgebied op te treden tegen lozingen van gevaarlijk vloeibaar afval. Afvalbaronnen, allen daarheen.

●● In Kortrijk werd een huisvuilverbrandingsoven in gebruik genomen waarvan de warmte omgezet wordt in elektriciteit. Dat is goed voor 20 miljoen kwh per jaar, zowat het huishoudelijk verbruik van een stad van 20.000 inwoners.

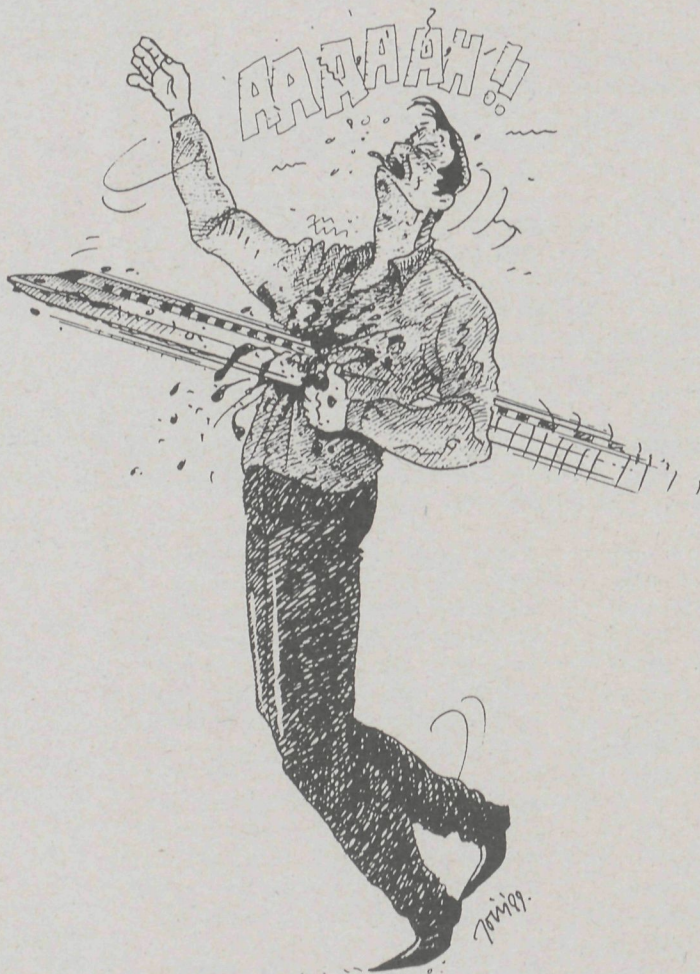
●● In Zeeland (NL) is een uitgebreid onderzoek gestart naar de aanwezigheid van minstens 1100 vaten met chemisch afval in putten, kreken, ..., rond Terneuzen. De stortingen zouden dateren uit de jaren '60.

●● Lachgas zou een waardig alternatief zijn voor de CFK's als ozonvretende drijfgassen in spuitbussen, aldus een directeur van de Nederlandse Technische Gasmaatschappij. Kan best leuk worden.

●● Na de Bond Beter Leefmilieu is nu ook de EG-kommissaris van verkeer de mening toegedaan dat meer autowegen geen oplossing zijn voor de files. Meer en beter spoorverkeer is het alternatief. Minister De Croo hoort het nu ook eens van een ander of zou de EG-kommissaris ook een boer op klompen zijn?

Dirk Van Melkebeke

DE TREIN DER VAAAGHEID

Op 26 oktober 1987 bepaalde de internationale bijeenkomst van de verkeersministers uit Frankrijk, Groot-Brittannië, de Bondsrepubliek Duitsland, Nederland en België ten kantore De Croo de trajecten voor de 'TGV-Noord'. Althans voor wat betreft onze buurlanden. Minister De Croo had door de val van de regering slechts een onderhandelingsmandaat gekregen van de Belgische ministerraad en moest zich noodgedwongen op de vlakte houden. Maar, aangezien België het geografische middelpunt is van deze TGV-Noord, legde deze beslissing ook indirect de trajecten op Belgisch grondgebied impliciet vast.

Een andere, duidelijke optie van het internationale ministerkomitee is het inschakelen van de nationale spoorwegmaatschappijen voor de financiering van de TGV. Een merkwaardige beslissing, daar minister De Croo voorheen steeds de financiering door het privé-kapitaal benadrukte. Voor het overige worden de verschillende landen vrijgelaten in hun nationale beslissingsprocedures. Wat dat betekent, lezen wij hieronder.

ALLEEN HOGE KOSTEN EN LAAG RENDEMENT ZIJN DUIDELIJK

De beslissingen van de verkeersministers te Brussel waren een herbevestiging van het principiële ja-woord aan de TGV door dezelfde ministers, genomen in Den Haag op 22 december 1986. De gemeenschappelijke werkgroep, bestaande uit personen van de respectievelijke ministeries en nationale spoorwegmaatschappijen, werkte sindsdien een zgn. "optimale variant" uit, evenals een financieel en juridische structuur. Op basis van hun rapport, dat nagenoeg geheel werd overgenomen, namen de ministers hun beslissingen.

Hoe ziet de "optimale variant" eruit? Vanuit Parijs loopt de spoorlijn richting Rijsel waar ze gesplitst wordt naar de Franse Westkust om aansluiting te vinden bij de kanaaltunnel en naar Brussel (F0 en F1). Tussen Conesse (bij Parijs) de Franse Westkust en Lembeek (bij Brussel) zal dit in een eigen bedding gebeuren. Tussen Brussel en Amsterdam (N0) wordt de bestaande infrastructuur aangepast, alleen de lijn Rotterdam-Schiphol wordt nieuw aangelegd. De lijn Brussel-Keulen (A0) tenslotte loopt hoogstwaarschijnlijk in een eigen bedding langs de autosnelweg Brussel-Luik. Wat juist op het Belgisch grondgebied gaat gebeuren, hoe de inspraak, de besluitvorming, e.d., georganiseerd gaat worden is totaal onduidelijk. Verkeersminister ad interim De Croo prijsde de doortastendheid van zijn Franse kollega. De Fransen hebben er ook alle belang bij dat hun TGV noordelijk wordt doorgetrokken, zeker omdat het gedeelte op Frans grondgebied rendabel blijkt te zijn. De rest is: pas notre affaire. Ze waren de Duitse technologie die een eigen snelheidstrein op stapel heeft staan voor en kunnen nu een groot-Europa-dromer à la De Croo best gebruiken om hun projekt in het buitenland te promoten. Opgepast dus: De Croo kan zich op die manier achter internationale afspraken verbergen om een Belgische beslissing door te drukken. België wordt in de nabije toekomst de megalopolis van Noordwest Europa voor wij het goed weten.

De totale **kostprijs** van de TGV-Noord wordt op 280 miljard fr. begroot. Daarvan zou 146 miljard fr. besteed worden aan de bouw van nieuwe lijnen (95 miljard fr.) en de verbetering van bestaande lijnen (51 miljard fr.). België moet volgens de berekeningen van de gemeenschappelijke werkgroep opdraaien voor iets minder dan 1/3 van de totale kostprijs (44,1 miljard fr.). Dit zijn enkel de kosten voor de infrastructuurwerken. De bijkomende kosten op vlak van onteigeningen, ruimtelijke ordening, verbindingen met het nationale spoorwegnet, aankoop van rollend materieel, enz., vallen buiten de 146 miljard fr. Wie zal betalen? Veertien banken hebben ongeveer 200 miljard fr. toegevoegd. De overige 80 miljard fr. zullen bij de nationale spoorwegmaatschappijen, ttz. de gemeenschap, u en ik, gevonden moeten worden. De spoorwegmaatschappijen zullen eveneens moeten instaan voor de konstruktie, de uitbating en de exploitatie van het net. Om dit plan te verwezenlijken krijgen de maatschappijen tijd tot 1 maart 1988, moment waarop de ministers de definitieve

knoop doorhakken. Waar in dit alles het onvoorwaardelijke uitgangspunt ("geen gemeenschapsgeld, wel privé-kapitaal") van De Croo is gebleven weet alleen Herman.

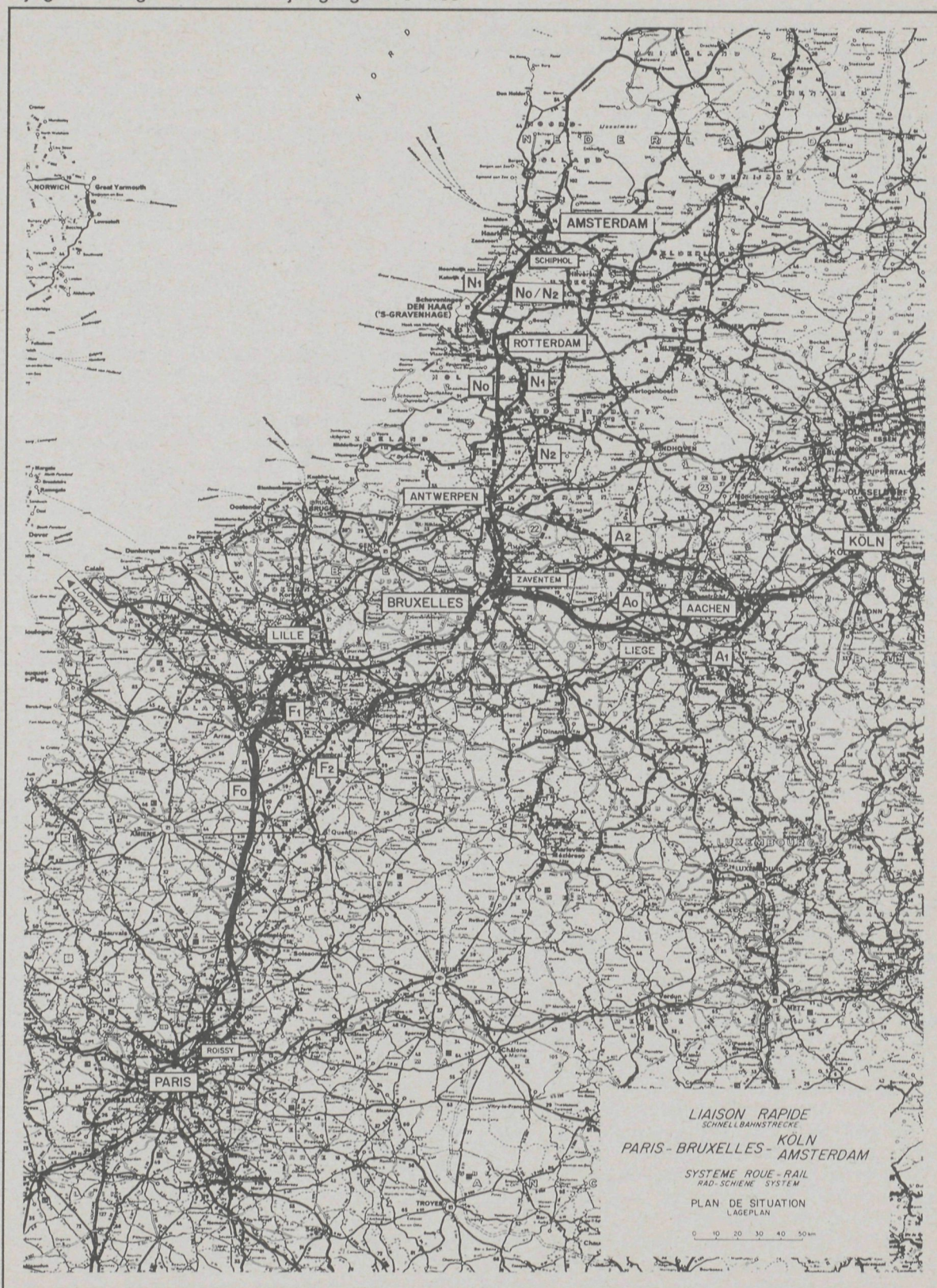
De TGV-Noord zou volgens schattingen op de belangstelling van 110.000 reizigers per dag mogen rekenen. Uitgerafeld betekent dat per traject: Parijs-Rijsel: 24 miljoen reizigers per jaar; Rijsel-Londen: 15 miljoen; Rijsel-Brussel: 11 miljoen; Brussel-Keulen: 5,5 miljoen; Brussel-Amsterdam: 2,5 miljoen reizigers per jaar.

De analyse over het verslag van de internationale werkgroep waarvan hierboven de belangrijkste gegevens staan, van P. Cabus ('Is een TGV rendabel en zo ja, hoe en voor wie' in Planologisch Nieuws 1987/3) laat aan duidelijkheid niets te wensen over. De konklusie van het rapport is overtrokken, de gegevens worden geflatteerd genoemd. Cabus' analyse besluit dat vooral Frankrijk voordeel haalt uit het projekt. "Indien beslist wordt tot aanleg van een hogesnelheidslijn, onder gelijk welke vorm, is een andere verdeelsleutel van de kosten noodzakelijk vermits anders op **Belgisch grondgebied nooit een behoorlijke rendabiliteit wordt bereikt.**" Cabus stelt zich eveneens de vraag of de investeringen naar het noorden en het oosten nuttig besteed zijn gezien de lage rendabiliteit, waardoor ook privé-investeerders niet geïnteresseerd zijn. Verder wordt in het verslag van de internationale werkgroep nogal vlot over de milieu-effecten gegaan. Heelwat kritiek dus. En daar blijft het niet bij...

POLITIEKE EN EKONOMISCHE TEGENWIND

In eigen land kreeg De Croo net voor de internationale vergadering van 26 oktober de wind van voren. Vier ekonomen van de KUL en de UFSAL besluiten na een rendabiliteitsonderzoek dat een TGV door België bedrijf-ekonomisch niet rendabel is. Zij komen in hun onderzoek tot zeer lage rendabiliteitscijfers; die in geen enkel geval meer dan 10% bedragen. "Positieve rendabiliteitsvoeten zijn niet voldoende om een projekt als ekonomisch wenselijk te beschouwen, waarschuwen de auteurs." Er moet immers gekeken worden naar wat dezelfde investering elders kan opleveren. Algemeen wordt aangenomen dat een projekt in België bedrijf-ekonomisch rendabel is als de rendabiliteitsvoet groter is dan 15%. Aan die voorwaarden voldoet geen van de onderzochte TGV-trajekten! Dat betekent dat het onwaarschijnlijk is dat de partikuliere sektor de financiering en de uitbating van het TGV-projekt op zich neemt, aldus de auteurs. Zocht minister De Croo gefundeerde tegenargumenten? Hierbij willen we zijdelings nog eens vermelden dat het Instituut voor Natuurbehoud in 1986 reeds de milieugevolgen van een TGV in eigen bedding onderzocht. Konklusie: hoge milieu-overlast door de extra spoorlijnen. Zocht minister De Croo gefundeerde tegenargumenten?

In de maand oktober kreeg minister De Croo nog nagenoeg de gehele CVP over zich heen. Ja, oktober was voor de held van dit verhaal niet de maand van rozegeur en maneschijn. Zo verwierp het CVP-bureau op 12 oktober kategoriek de TGV

Bron: Synthesenota van de Internationale Werkgroep.

in eigen bedding. Haantje de voorste Eric Van Rompuy noemde op een debat in Zaventem het TGV-dossier "één grote blunder". Manu Ruys hof-editorialist van de kristen-demokratische De Standaard, noemde het een "dossier met gaten". Het ACW formuleerde gedegen kritiek. Het ACW verzet zich niet tegen een geïntegreerd snelheidstreinverkeer, maar wel tegen een supersnelrein. Het ACW verwerpt het huidige TGV-trajekt omdat het niet in een globaal vervoersbeleid kadert, omdat België niet als een transitland beschouwd mag worden, omdat geen rekening wordt gehouden met klassieke spoorlijnen en binnenlands verkeer, omdat er onvoldoende rekening wordt gehouden met een veilig leefmilieu. Zocht minister De Croo gefundeerde tegenargumenten?

Ook met de Vlaamse regering zal minister De Croo nog heelwat plooiën moeten glad strijken. Reeds op 8 april 1987 bepaalde de Vlaamse regering dat snelspoorverbindingen een integrerend onderdeel moeten vormen van het eigen spoorwegennet en gericht moet worden op de verbetering van de spoorwegverbindingen in Vlaanderen. De nationale regering mag geen beslissingen (zelfs principieel!) nemen zolang er geen milieu-effect-rapport (MER) is uitgevoerd. Een MER dat bovendien niet beperkt mag worden tot een trajekten-onderzoek maar een onderzoek in de ruime planologische context moet vormen. Gaston Geens, de Vlaamse eerste-minister, verklaarde net als zijn kollega Lenssens op 20 oktober in de Vlaamse Raad dat er in Vlaanderen onder geen beding voor een TGV in eigen bedding plaats is. Deze vastberaden houding van de CVP in het TGV-dossier lijkt toch te wankelen nu het dekreet De Seranno, dat o.a. bovenstaand CVP-standpunt bevat en pleit voor een voorafgaandelijke MER, niet gestemd is geraakt in de commissie voor ruimtelijke ordening van de Vlaamse Raad. De grillen van de politiek? Of hield indiener en Kempenaar De Seranno zich gedeisd nadat De Croo officieel bekend maakte af te zien van de zgn. 'driehoek van Herentals' die de Kempen in stukken zou scheuren? Mooie woorden dus, daar in die Vlaamse Raad, maar weinig daden tot nu toe.

BELGISCHE BESLUITVORMING

De internationale beslissing zal rekening houden met de nationale besluitvormingsprocedures, aldus De Croo. Voor België betekent dit onderhandelingen met en toestemming van de deelregeringen, alsook een MER. Hoe, wat, waar, wanneer, door wie, mag alleen Herman weten. De Vlaamse deelregering, bevoegd voor **onteigeningen en gewestplanwijzigingen**, heeft alleszins hiermee een belangrijke teoretische stem in het koor. Een gewestplanwijziging kan niet zo maar, te meer daar voor de TGV geen ruimte op deze plannen werd voorzien wanneer deze tot stand kwamen. Normaal betekent dit een in herzieningstelling van de gewestplannen wat een procedure is met inspraak van de bevolking, de betrokken instanties en overheden, om alzo de TGV in de gewestplannen te integreren. Een serieuze garantie zou je geneigd zijn te zeggen. Maar België zou België

niet zijn, wanneer officiële regelingen niet terzijde kunnen geschoven worden. Wordt de TGV-aanleg beschouwd als een "werk van algemeen belang" dan kan de Vlaamse Exekutieve de gewestplannen zonder omwegen ter herziening voorleggen, wat voldoende is om een bouwvergunning af te leveren en de graafwerken te starten. Weg garantie. Een ander achterpoortje is artikel 20 van de wet op de stedenbouw, waardoor infrastructuurwerken toegestaan zijn op voorwaarde dat ze verenigbaar zijn met de algemene bestemming en de architectonisch karakter van het betrokken gebied. Begrijpt u? Weg garantie.

Ook op vlak van een voorafgaandelijk **milieu-effect-rapport** bestaat veel dubbelspraak. Minister De Croo beschouwt een MER, na het principieel ja-woord, als de weg van het minste kwaad voor het milieu. Uitzoeken waar de TGV in eigen bedding het minst schade aanricht is een keuze tussen slecht en slechter en betekent een totale negatie van een MER. Deze ministeriële alibiredenering wordt op die manier gebruikt als een doekje voor het milieubloeden.

Een echte MER moet eigenlijk een onderzoek **vooraf** zijn, waarbij een uitgebreide reeks van invloedsfactoren in rekening worden gebracht. Wat nu gebeurt is net het omgekeerde. Ook een principieel beslissing kan volgens ons slechts na een MER genomen worden. Minister De Croo beseft goed waarom hij deze logika niet begrijpt: de uitslag van een dergelijk MER zou hoogstwaarschijnlijk niet in zijn kraam passen. Wettelijk gezien moet zelfs geen MER uitgevoerd worden. De Vlaamse regering heeft de EG-richtlijn omtrent het MER nog niet overgenomen in de eigen wetgeving. Resultaat: Vlaanderen zit nog steeds zonder MER-reglementering.

Het fameuze respect voor de nationale besluitvormingsprocedures zit voor wat België betreft goed. Respect voor niets is snel opgebracht. De bevolking kan enkel respect afdwingen voor hun massaal protest tegen het huidige TGV-project door zich blijvend en krachtdadig te verzetten, door in het stemhokje even uit te kijken. Want als het van De Croo afhangt, nemen wij de Midnight Express naar de volgende eeuw. Instappen!

Geert Selleslach

wet & pers

VRAGEN EN ANTWOORDEN

Enkele maanden geleden werd bekend dat te Lommel in een kelderruimte van de oude Lommelse Glasfabriek een grote hoeveelheid van het zeer giftige kalciumarseenaat ligt opgeslagen. Naar aanleiding van een vraag van Louis Vanvelthoven (SP) hierover, meldt minister Lenssens dat de toezichthoudende ambtenaar reeds sedert 1985 kennis heeft van deze opslag. Bovendien bestaat er een exploitatievergunning voor de opslag van het gif met een geldigheidsduur tot 9 november 1995. Minister Lenssens vindt het niet nodig saneringsmaatregelen te overwegen vermits het kalciumarseenaat ingekapseld ligt in een betonnen blok. (Vl.R., V&A, nr. 21, 16.10.1987; blz. 967, vraag 268 van L. Vanvelthoven)

Met de bio-industrie gaat het nog steeds goed in Vlaanderen. Uit het antwoord op een vraag van Jef Sleenckx (SP) blijkt immers dat het aantal vergunningsaanvragen voor varkensstallen eerste klas (meer dan 1000 dieren) een soort exponentiële stijging ondergaat: 60 in 1985, 81 in 1986, en op het moment van minister Lenssens' antwoord (begin oktober) waren er voor dit jaar al 104 aanvragen binnen. (Vl.R., V&A, nr. 21, 16.10.1987; blz. 974, vraag 281 van J. Sleenckx)

Op vraag van Mieke Vogels (Agalev) geeft minister Dewael een lijst met de besluiten die hij sedert 12 december 1985 heeft genomen in verband met het al dan niet toestaan van de uitvoering van in principe verboden werken in beschermde landschappen. Wat betreft de aanleg van golfterreinen blijkt minister Dewael nogal eens van gedacht te veranderen:

1) Aartselaar, Kasteel Cleydaal en omgeving:

-4.11.1986: weigering voor de aanleg van een golfterrein;

-29.1.1987: toelating voor de aanleg van een golfterrein;

2) Steenokkerzeel-Vilvoorde, Floordambos:

-7.1.1987: weigering voor aanleg van een gedeelte van een golfterrein van 9 holes met bijhorende beplanting;

-14.5.1987: weigering voor het aanleggen van een gedeelte van een golfterrein;

-16.8.1987: toelating voor aanleg van een gedeelte van een golfterrein van 18 holes met bijhorende beplanting;

3) Ranst, Domein Bossenstein:

-4.3.1987: weigering voor draineringswerken ten behoeve van de aanleg van een golfterrein;

-22.5.1987: toelating tot het verrichten van draineringswerken met de daaraan gekoppelde tijdelijke grondwerken en het inzaaien van grasvelden, ten einde een golfterrein aan te leggen;

4) Tielt-Winge, Kasteel en omgevend park:

-23.4.1987: weigering voor de aanleg van een gedeelte van een golfterrein;

-20.8.1987: toelating voor de aanleg van een gedeelte van een 18-holes golfbaan.

De Vlaamse golflobby heeft dus uitstekend werk verricht, en is goed op weg om elk natuurgebied zijn golfterrein te geven. Wij wensen haar dan ook alle succes toe voor de aanleg van een golfterrein in de Zwinbosjes te Knokke-Heist, want tot nu toe is er daar alleen een weigering van onze minister (28.8.1987). De aanhouder wint. (Vl.R., V&A nr. 21, 16.10.1987; blz. 984-986, vraag 280 van M. Vogels)

BELGISCHE STAATSBLED

KB tot vaststelling van de sectoriële voorwaarden voor de lozing, in de gewone oppervlaktewateren en in de openbare riolen, van afvalwater afkomstig van de opslagplaatsen van vloeibare koolwaterstof-

fen (BS 8.10.1987): bepaalt de voorwaarden waaraan het afvalwater moet voldoen dat afkomstig is van installaties voor het ontvangen, opslaan en laden van vloeibare koolwaterstoffen, die als tussen-, eind- of afvalprodukt zijn bestemd voor een verdeler of verbruiker.

PERSOVERZICHT

Op de oevers van de Dijle (Colette Demil; DS 3.10.1987): over de omvorming van de Leuvense Dijlemolens van vroegere industriële maalderijen tot een geïntegreerde werkgemeenschap met aandacht voor milieuvriendelijke energie en recycling.

Fabrimetal denkt aan het milieu (Peter Renard; Knack 7.10.1987) over de kritiek van de werkgeversorganisatie Fabrimetal op het Belgisch milieubeleid, en hun oproep tot meer overheidsinvesteringen voor afvalwaterzuivering.

Zweden stopt met kernenergie (André Geens; Wij 8.10.1987): over de na een volksraadpleging genomen beslissing van de Zweedse regering om uiterlijk in het jaar 2010 alle nucleaire centrales stop te zetten.

Verwarming en isolatie (HV 9.10.1987): verzameling artikels over woningisolatie, gebruik van zonneënergie, gasverwarming en houtbouw.

Dumpen duizend ton dunzuur, nauwkeurig bekeken karwei (Willy De Buck; DS 13.10.1987): verslag van een vaart met het dumpingschip Falco dat instaat voor de lozing in de Noordzee van het door NL Chemicals geproduceerde dunzuur.

We vergiftigen plant en dier en vissen onszelf naar de armoede (Walter De Taeye; HV 16.10.1987): over de achteruitgang van het vis- en zeezoogdierenbestand als gevolg van vervuiling en overbevissing.

Vraag naar elektriciteit neemt toe, vragen rond aanbod ook (Peter Cuypers; DS 20.10.1987): over het stijgende elektriciteitsverbruik en de discussie over de bouw van een achtste kerncentrale te Doel.

De hellevaart van de Vulcanus II (Walter De Taeye; HV 23.10.1987): over de tocht van het afvalverbrandingsschip Vulcanus II eind oktober, de akties van Greenpeace en de Deense vissers.

Opwarming aarde verontrust Europese milieuminsters (DM 28.10.1987): over het serre-effekt, de langzame opwarming van de atmosfeer als gevolg van de stijgende concentratie kooldioxyde, een gas dat vrijkomt bij de verbranding van fossiele brandstoffen.

Dirk Serneels

Gebruikte afkortingen:

HBvL: Het Belang van Limburg
DFET: De Financieel-Economische Tijd
GvA: Gazet van Antwerpen
HLN: Het Laatste Nieuws
DM: De Morgen
DS: De Standaard
HV: Het Volk

BS: Belgisch Staatsblad
B.Vl.Ex.: Besluit van de Vlaamse Exekutieve
KB: Koninklijk Besluit
MB: Ministerieel Besluit
V&A: Vragen en Antwoorden
Vl.R.: Vlaamse Raad

Van de in deze rubriek vermelde persartikels, wetten, dekreten, besluiten, en vragen & antwoorden kan schriftelijk of telefonisch een kopie worden aangevraagd bij de Bond Beter Leefmilieu, Luxemburgstraat 20, 1040 Brussel, tel. 02/514 06 38. Duidelijk vermelden waarvan je een kopie wenst. Bij de kopies wordt er een overschrijvingsformulier gevoegd, waarmee het verschuldigde bedrag (5 fr. per kopie + verzendingskosten) kan worden gestort.

WAT IS ER VAN DE SPORT?

Wat hebben sportbeoefening en natuurbescherming met elkaar te maken? Veel. Sommige sporttakken eisen heelwat oppervlakten in de vrije natuur op. Nevenactiviteiten van de sport beïnvloeden op een ernstige manier het natuurlijke leven.

Zo kende Noord-Italië in het voorjaar rampzalige modderlawines. Die lawines werden o.a. mede veroorzaakt door het onoordeelkundig en overmatig kappen van bomen op de berghellingen voor de aanleg van skipistes. Gelijkaardige voorbeelden van een drastische "grondverschuiving" zijn legio.

Wolfgang Erz analyseert de situatie voor de Bondsrepubliek Duitsland. Hij wil het uitgangspunt van de sport dichter brengen bij de ideeën van het natuurbehoud. Sport toch niet zo onschuldig?

NATUUR- EN LANDSCHAPSBELEVEN ALS GEMEENSCHAPSGOED

Sport en ecologie hebben weliswaar vanuit een verschillend uitgangspunt, het natuurbehoud als gemeenschappelijk doel. Talrijke openluchtporten wensen voor alles een ongerepte omgeving die aanzien en gebruikt wordt als een landschappelijk aantrekkelijke belevingsruimte. Terwijl het hoofd-doel van het natuur- en milieubehoud het behoud van de open ruimte is, is voor de sport slechts een beperkt deel waarvoor bijzondere ekologische eigenschappen gelden (b.v. schoon water voor de watersport) of belangrijk wordt een mooi landschap als decor gebruikt voor georiënteerde sportactiviteiten (b.v. ski - langlauf, golfsport).

Om dat te bereiken wordt voor de sport een on-aangetaste landschappelijke situatie geëist vergelijkbaar met de eisen die door de landbouwsector worden gesteld. Dit gebeurt meestal niet om ekologische of rekreative redenen maar eerder uit een soort eksklusiviteit; een "sociale status".

VERSCHILLENDE HOUDINGEN TEGENOVER NATUURWAARDE

Het natuurbehoud onderbouwt het bewaren van het natuurlijk milieu in de eerste plaats met de **eigenwaarde van de natuur**. De sport daarentegen wil eerst en vooral haar op economische grondstoffen steunende belangen in het natuurlijk milieu veilig stellen. Dit wordt bijzonder duidelijk in de stellingname van de Duitse Sportbond (DSB) van 11 augustus 1986 voor de milieukommissie van het Bondsparlement n.a.v. de vernieuwing van het Bundesnaturschutzgesetz. Daarin keert de DSB zich o.m. af van het door de Bondsregering geëiste na-

tuurbehoud-om-redenen-van-de-eigenwaarde; net zoals de landbouw deze 'eigenwaarde klausule' afwijst. Ze nemen dit standpunt in omdat de morele kwaliteit van het natuurbehoud hun materiële - op economische grondstoffen steunende-belangen niet sterk genoeg waardeert.

In deze belangen-situatie, die voor de sport (zoals zij door de DSB wordt voorgedragen) en voor de ekonomie principieel dezelfde is, wordt de uitgangsstelling duidelijk: natuur en landschap moeten aan de sportvereisten van de mens aangepast worden, in plaats van, zoals het basisprincipe van het natuurbehoud het wil, de sportvereisten aan de natuur aan te passen.

KONKURRENTIE OM HET GEBRUIK VAN DE (OPEN) RUIMTE

Door deze principieel verschillende opvattingen is het gerechtvaardigd om van een konflikt tussen sport en natuurbehoud te spreken. Dit manifesteert zich bijzonder scherp op plaatsen waar zowel de sport als het natuurbehoud aanspraak maken op een landschap. Onder waardevol landschap verstaan we beschermenswaardige terreinen die (b.v. op basis van de biotoop kartering) voorzien zijn om als natuurgebieden te worden aangeduid en terreinen die voorbehouden zijn aan bedreigde dier- en plantensoorten (b.v. rotspartijen met broedgevallen van de slechtvalk of wetlands van internationale betekenis met grote scharen trekvogels) en die buiten alle wettelijke beschermde gebieden liggen.

Dergelijke voor het natuurbehoud prioritaire landschappen waarvan de ekologische waarde wetenschappelijk vastgelegd is, worden door de sportsector omwille van verschillende economische be-

langen op vlak van grondstoffengebruik niet als dusdanig erkend. Vanzelfsprekend beschouwt de sport de eigen voor de sportbeoefening opgeëiste ruimte als onaantastbaar tegenover alle andere aanspraken, dus ook tegenover het natuur- en milieubehoud.

EKOLOGISCHE TOETSING NOODZAKELIJK

Vanuit het standpunt van het natuur- en milieubehoud moeten alle ruimte aantastende sportvoorzieningen, net zoals de onafhankelijk van bepaalde voorzieningen in het landschap beoefende sporttakken, aan een milieu-effekt-rapport (MER) worden onderworpen. Op zichzelf leidt een MER niet naar een toelating of een weigering voor een sportvoorziening of voor een sporttak, maar vormt het enkel de rationele en objectieve basis voor een beoordeling t.b.v. de politieke of de administratieve beslissing over de toelating, de weigering of de noodzaak tot modifikatie van sportvoorzieningen of activiteiten.

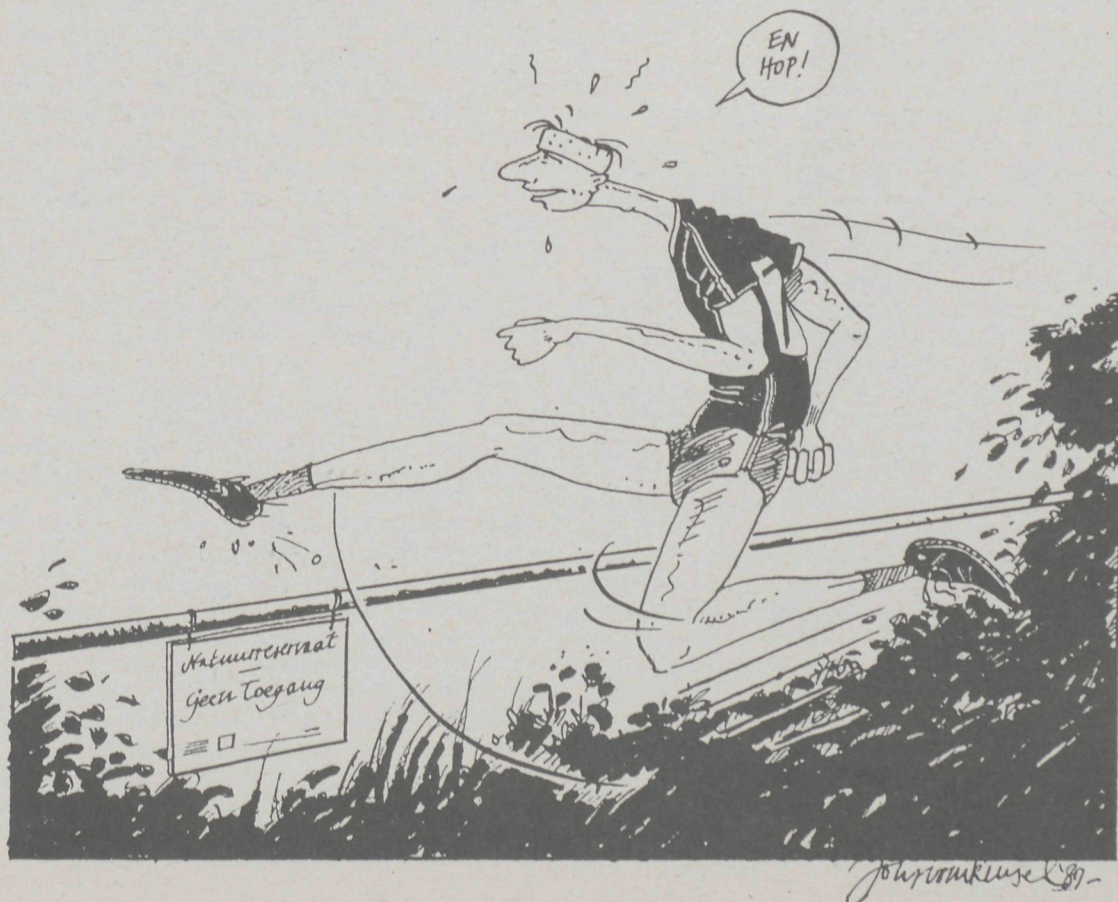
De sport als zodanig stelt gewoonlijk eisen aan de open ruimte. Eisen die in de werkelijkheid zeer dikwijls door marktstrategieën van openbare of privé-bedrijven ingegeven worden. Daarna worden die eisen in overeenstemming gebracht met planings- en begrotingsbesluiten van de overheid en

de politiek waarna ze worden goedgekeurd en vervolgens in werkelijkheid werden omgezet.

NAAR DE ONTWIKKELING VAN EEN EKOLOGISCHE KRITIEK OP DE SPORT

Tot voor kort speelden ekologische argumenten bij de beslissingen tot aanleg van sportvoorzieningen of het toekennen van vergunningen ter beoefening van bepaalde sporttakken nauwelijks een rol. Deze toestand leidde tot het 'Aktionsprogramm Ökologie' dat de Bondsregering uitwerkte en in 1983 publiceerde. De sport wordt daarin "een troetelkind van de gemeentepolitiek" genoemd.

Het was dit ekologisch actieprogramma dat als eerste de aandacht vestigde op het voortdurend toenemende, ruimtevretende aspekt van de sport. Daarom zijn sportvoorzieningen die zich in ekologisch of landschappelijk waardevolle gebieden opdringen af te wijzen, ook wanneer zij in dergelijke gebieden ekologisch ongunstige versnipperingseffekten teweegbrengen door het aanleggen van b.v. parkeerplaatsen, het doorsnijden van bossen, veranderingen in het landschapsreliëf en in de vegetatie aanbrengen (skipistes) of wanneer ze als start tot bebouwing dienen; een bebouwing met dewelke de sportvoorziening "aan de sportplaats

moet verbonden zijn". Verder werd gewezen op het feit dat een "prompt ingezette ontsluitingsdruk en de daaraan verbonden kosten voor de nodige infrastructuur (waterverzorging, afvoer van water, enz.) de gemeenschap, zelfs zonder het verbruik van open ruimte in rekening te nemen, sterk kan belasten".

Met het ekologisch actieprogramma werd voor het eerst door bekwame vaklieden gewezen op de ruimtelijke en ekologische grenzen, maar tevens op de grenzen van de financiële belasting van de gemeenschap. Er werd gewezen op het gevaar van het totaal opgebruiken van het landschap vooraleer de verdere ekologische aantasting opgemerkt wordt.

WAARSCHUWINGEN UIT DE NATUURBEHOUDSSEKTOR 40 JAAR LANG IN DE WIND GESLAGEN

De eerste kritiek op de sport (beoefening) is reeds 40 jaar oud. Toen leverde het natuurbewoud de eerste gefundeerde kritiek op de skisport. Nooit werd deze kritiek ernstig genomen. Spijts de gefundeerde milieu waarschuwingen tegen de ontwikkeling van de wintersport tot massasport maakt deze sporttak steeds meer gebruik van grote oppervlakken ongerepte en ekologisch intacte ruimten. Langsheen de wintersportbanen worden aanen afvoerwegen, gebouwen, bergskibanen aangelegd en wordt helikopterski op eenzame gletsjers beoefend. Om tot voldoende sneeuwvolume te komen wordt de sneeuwproductie kunstmatig opgedreven door het gebruik van 'sneeuwkanonnen'.

Dergelijke ontwikkelingen worden vanwege de sportverenigingen weliswaar met woorden betreurd maar in de werkelijkheid wordt niet geprobeerd ze te onderbreken of te reglementeren. De ekologische belangen, die tot voor kort niet voldoende werden ingezien, maken hun rekening niet.

Onder de publieke druk ten gunste van de ekologische argumentatie is echter ook bij sportverenigingen, de bevoegde structuren en op politiek vlak een bewustzijnsverandering t.a.v. het milieu ontstaan. Maar... dat nieuwe ekologische bewustzijn wijst in de eerste plaats de ekologische kritiek af. Het tracht eveneens de publieke en de politieke opinie te beïnvloeden door ervan uit te gaan dat sport konform het milieu is en eigenlijk gedeeltelijk behoud van natuur betekent. Het zou ook rekening houden met de ekologische kritiek bij de inplantingsplannen van sportplaatsen.

Ondanks het gegroeide ekologische bewustzijn valt een praktische toepassing nauwelijks op te merken. Sportvoorzieningen en sportactiviteiten aanpassen aan de natuur en landschap komt nog niet aan bod. Dit is zeer duidelijk omdat door sportverenigingen, besturen en politiek aan de eis wordt vastgehouden dat bootsporten en plankzeilen ook in nationale parken, in beschermde gebieden, en zelfs in ekologisch uiterst kwetsbare kerngebieden moeten kunnen. Daardoor wordt de bescherming van de biotopen in wettelijk vastgelegde natuurgebieden onmogelijk gemaakt. De wet op het natuurbewoud verbiedt in dergelijke gebieden nochtans alle handelingen die tegenstrijdig zijn met het doel van de bescherming.

EKOLOGISCHE INVLOEDEN VAN DE SPORT

De verschillende vormen van sportbeoefening zijn als volgt samen te vatten:

(1) de aan voorzieningen gebonden sport:

- a) in gesloten gebouwencomplexen (zaalsporten);
- b) in open, maar kompakte voorzieningen (b.v. stations);
- c) in open, uitgebreide oppervlakten (b.v. golfterreinen, regatta's).

(2) de niet aan voorzieningen gebonden sport:

- a) met ruimtelijke begrenzingen (wildwater-kajakvaren, motorrally's);
- b) zonder ruimtelijke begrenzingen (b.v. vliegsport, paardrijden, zeilen).

Zij hebben verschillende invloeden op het landschap en de levensgemeenschappen van planten en dieren. Deze invloeden zijn eveneens verschillend naargelang de plaatselijke omstandigheden (distrikt, biotoop, hoogteligging, nabijheid van woonvestigingen, enz. Maar ook de grootte en het aantal supplementaire voorzieningen, die bij de eigenlijke voor de sport voorziene oppervlakten (netto-oppervlakte) als bruto-oppervlakten worden toegevoegd (b.v. toeschouwersvoorzieningen, restaurants, parkeerplaatsen, aanvoerwegen, energietoevoer, kampeerplaatsen enz.) moeten meegeteld worden.

Aan voorzieningen gebonden en van voorzieningen onafhankelijke sportbeoefeningen hebben zowel rechtstreekse invloeden op het milieu alsook indirecte effecten, omdat:

-sporttakken gebouwen en ander activiteiten als "gevolgen" met zich meebrengen. (b.v. golfspel en golfplaatsen, ontwatering, klubhuizen, parkeerplaatsen, toevoerwegen);

-naast rechtstreekse invloeden zoals landverbruik en bodemafluiting door tennisvelden ook nog andere rechtstreekse invloeden gelden zoals b.v. de verstoring van de dierenwereld door het lawaai van de toeschouwers of de rechtstreekse beïnvloeding van het voortplantingsgedrag, invloed op het gedrag van dieren door de terreinverlichting, enz.

TOENEMENDE EKOLOGISCHE ANALYSES OVER INVLOEDEN OP HET MILIEU

Deze rechtstreekse en onrechtstreekse ekologische gevolgen kunnen noch door de sportlui, noch door de verantwoordelijke besturen en technische overheidspersonen, noch door architecten of bedrijfsleiders ingeschat en vastgesteld worden.

Deze competentie komt veeleer toe aan de in deze materie geschoolde ekologen, die dergelijke invloeden kunnen opsporen (kwalificeren) en ook hun omvang kunnen vaststellen (kwantificeren). En alhoewel een systematische vakstudie van de ekologische invloeden van de sport nog zeer nieuw is, geven intussen toch al 200 aparte publikaties inlichtingen over de gevolgen op landschappen (biotopen), dier- en plantenwereld.

Het aantal onderzoeken en analyses groeit bestendig. Verheugend is dat ook sportwetenschappelijke instituten hun aandacht aan de ekologische problematiek wijden en deze in examenopdrachten van studenten laten verwerken. Ook hierdoor stijgt de

Graafwerken in Melsbroek ter meerdere eer en glorie van een golfterrein. Duidelijk een landschapswijziging.

belangstelling voor dit nieuwe grensgebied tussen sport en ecologie.

SPORT ALS "INGREEP" VOLGENS HET NATUURBEHOUDSRECHT

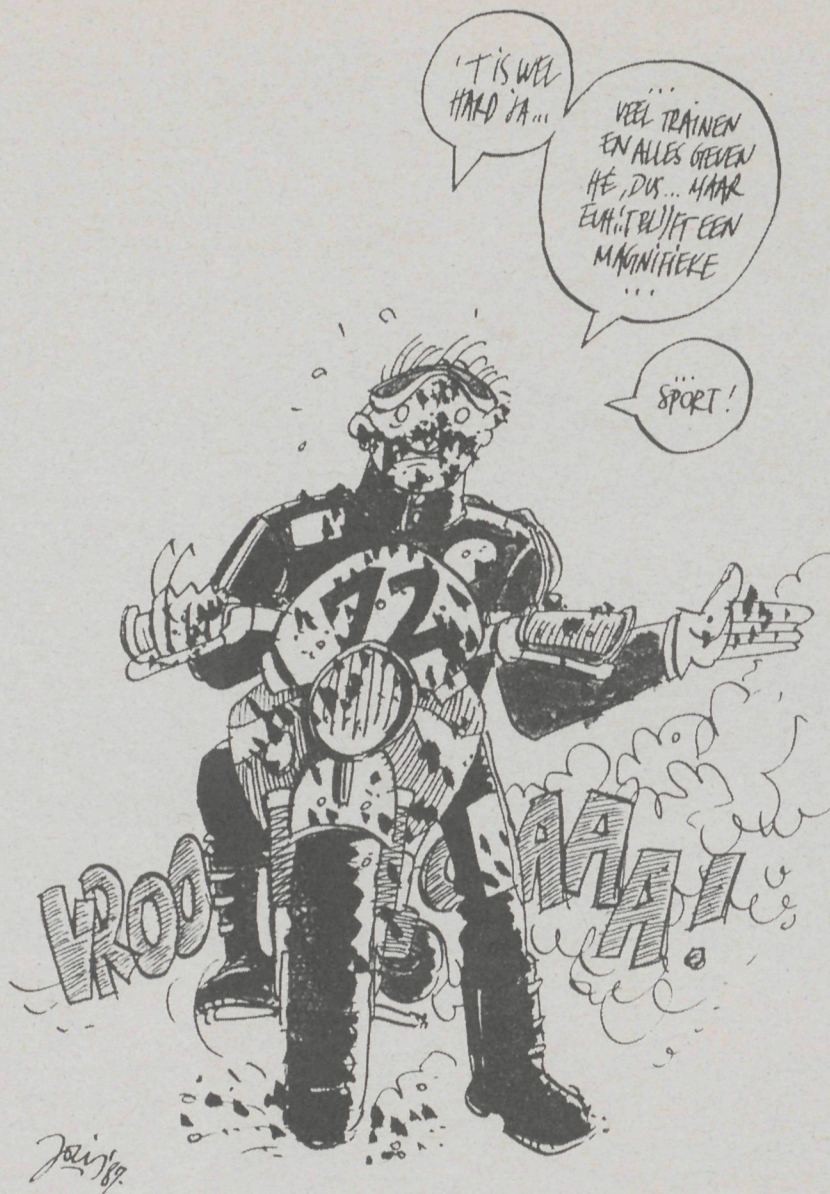
Vanuit het natuurbehoudsrecht wordt de bouw, en in veel gevallen ook de uitbating, van sportplaatsen dikwijls als "ingreep" gekenmerkt. Tenminste als door de bouw of uitbating volgens de wet "veranderingen aan het uitzicht of aan het gebruik van gronden" voortspruiten "die de verrichtingen in de natuurhuishouding aanzienlijk of blijvend kunnen beïnvloeden". Enkele wetten in raam van het natuurbehoud bepalen, dat in het algemeen activiteiten als b.v.:

- omzetting van bos in niet-bos;
 - het verwijderen van heggen en hagen;
 - het opstellen van omheiningen of betuining in de landelijke omgeving;
 - de aanleg van boven of ondergrondse aan- en afvoeringen;
 - de aanleg van masten in lucht- leidingen;
 - ophogingen;
 - de ontwatering van natte gebieden of doen verdwijnen van wateren;
 - de aanleg van vijvers;
- voorkomen moeten worden. Al deze ingrepen komen ook onder de vorm van voorafgaandelijke voorwaarden of onmiddellijke gevolgen voor bij de

aanleg of de uitbouw van sportplaatsen of tot voorbereiding van mogelijkheden tot sportbeoefening.

Ingrepen in natuur en landschap worden best vermeden of verboden wanneer ze niet herstelbaar zijn. Dit betekent niet zomaar een voorkeursbehandeling van het natuur- of milieubehoud, maar alleen een afweging vanuit het algemeen belang tussen dergelijke ingrepen en het natuurbehoud. In veel praktijkgevallen hebben de rechtbanken de overheid er eerst op moeten wijzen dat de tot nu toe gehuldigde praktijken (voorkeursbehandeling van de sportinrichtingen of de ongebreidelde schaalvergroting van sportvoorzieningen) niet met de principes inzake gelijkwaardige belangenafweging overeenkomen.

In elk geval zijn de aanspraken van het natuurbehoud en het behoud van het landschapsbeeld tegen voorrangsbepalingen ten gunste van de sport bij de bevoegde overheid slechts moeilijk waar te maken. Sportlui, die zich in hun recht op sportbeoefening tekort gedaan voelen kunnen hun eis voor het gerecht brengen, terwijl het omgekeerde, een eis met het doel de bescherming te verkrijgen van een natuurgebied of de bescherming van bedreigde diersoorten in het geheel niet mogelijk is. Ook hier is een ontvoogding van het natuurbehoud tegenover de sport door b.v. de invoering van het vorderingsrecht voor natuurbehoudsverenigingen noodzakelijk.

Wanneer we "ingrepen" interpreteren volgens de wet op het natuurbehoud hebben sportvoorzieningen dus principieel dezelfde uitwerkingen als andere technische ingrepen in het landschap zoals b.v. wegebouw, waterbeheersingswerken, hoogbouw enz. Bij het uitbaten van sportplaatsen komen daarenboven nog inwerkingen voor op de bodem, het water en de plantengroei die voor land- en tuinbouw kenmerkend zijn. De gevolgen van de intensieve land- en tuinbouw voor het natuurlijk milieu en hun hoog aandeel in de bedreiging van dieren en planten zijn algemeen bekend. Ook in de uitbating van sportplaatsen worden milieu- vijandige stoffen zoals meststoffen en herbiciden gebruikt, en worden gevoelige veranderingen in de bodemstructuur en in de waterhuishouding (b.v. oppervlakedrainering en ontwatering bij middel van sloten) teweeggebracht, bodembedekkende plantengroei verwijderd of veranderd. Daardoor worden ook de levensmogelijkheden van honderden

diersoorten verminderd en het landschapsbeeld gewijzigd.

"STRESS" VOOR DE DIERENWERELD

Een ander complex van gevolgen, die niet door de wet op het natuurbehoud afgeschermd worden maar die ekologisch ten minste even belastend zijn als een technische ingreep zijn de verstoringen van de dierenwereld en in het bijzonder de vogels door aanleg van sportvoorzieningen en door de sport-activiteiten zelf. De omvang van zulke storingen wordt door de sportlui meestal genegeerd omdat het eerst door precies onderzoek kan bekend worden.

Alleen al de aanwezigheid van enkele vissers aan kleine waters kan tot een vermindering van het eendenbestand met 90% leiden. Eendensoorten zoals zomertaling en krakeend kunnen helemaal verdwijnen en komen b.v. niet meer tot broeden.

Terwijl de hengelsport gewoonlijk tot de oever van de wateren beperkt blijft, tast de boot- en surfsport niet alleen de aan de oever gelegen broedgebieden aan maar ook de hele oppervlakte van voedings-, rui-, en rustgebieden van de watervogels. De storende invloeden van de sport overtreffen in veel gevallen die van de jacht op waterwild of gaan op zijn minst daarmee samen.

AFVAL EN EMISSIE VAN HET SPORTBEDRIJF

Tenslotte moet de belasting door vaste, gasvormige en vloeibare emissies vermeld worden als een belangrijk complex van invloeden op het milieu. Tot de vaste emissies worden ook door het sportbedrijf en door de toeschouwers achtergelaten afval in het landschap gerekend. Vooral na sportmanifestaties neemt dit onoverzichtelijke vormen aan. Aan dit afvalvolume draagt ook de watersport (niet in de laatste plaats door fekaliën) bij. Allerlei kunststoffen en metalen komen na een onderhoudsbeurt of reiniging van de boten in het water terecht. Bootmotoren belasten niet alleen het water, maar ook de lucht. Dit is trouwens het geval voor alle door motoren aangedreven land- en luchtvoertuigen die gebruikt worden bij de verscheiden soorten motorsporten. Kortom sport veroorzaakt een extra belasting op het milieu die vergelijkbaar is met de belasting afkomstig van huishoudelijk afval of motorverkeer. Wanneer we weten dat door de sport de omvang van het stedelijk vast afval en de stedelijke afvalwaters of van het gemotoriseerd verkeer bereikt wordt moet ook rekening gehouden worden dat de schadelijke stoffen dikwijls onmiddellijk op plaatsen terechtkomen, waar soortgelijke belastingen anders niet zo onmiddellijk plaatsvinden b.v. in beschermde stilstaande of stromende wateren. Ook het lawaai door de watersport, sport op land of in de lucht bezorgt een extra rechtstreekse milieubelasting. De reden van deze rechtstreekse milieubelasting is dat vrijwel alle van voorzieningen onafhankelijke sporten steeds streven naar afgelegen, dicht-bij-de natuur staande gebieden. Op die manier wordt de natuur "ontsloten". Op enkele - eventueel nog te aanvaarden - individualisten na volgt dan in de regel een vernietigende massa-toeloop, wat op zich voldoende reden is om elke soort biotoop vernietigende sportontwikkeling te weren.

DE GELOOFWAARDIGHEID VAN DE NATUURBEHOUDSAKTIVITEITEN VAN DE SPORT.

Vanwege de sport worden de eisen van het natuurbehoud - zoals reeds aangehaald - met de argumenten van grondstoffen-ekonomische aard afgewezen. Hun grondbeginsel gaat uit van het axioma dat natuur en landschap voor het gebruik en de ontwikkeling door de mens bestaan. De sport is zonder daarvoor het bewijs te noemen leveren, altijd vanzelf natuurvriendelijk en konform het milieu.

Sport betekent zelfs natuurbehoud, omdat sportverenigingen b.v. afvalopruimingsakties in de bossen organiseren, omdat ze de vervuiling van de oppervlaktewateren aanklagen en omdat er in veel

sportverenigingen milieukonsulenten werkzaam zijn. Wanneer en waar dit gebeurt, is zulks erg toe te juichen. Maar dergelijke activiteiten of het in dienst nemen van een milieukonsulent mogen geen vrijbrief betekenen voor de inpalming van natuurlijke biotopen, het landverbruik door sportplaatsen, de benadeling van de plantengroei en de storingen in de dierenwereld, de milieubelasting met schadelijke stoffen of het ontsluiten van nieuwe, nog dicht bij de natuur staande delen van het landschap. Met dergelijke ingesteldheid is het alsof met het opruimen van afval uit de wateren de uitroeiing van de laatste otter kan worden vermeden of alsof de in dienstneming van een natuurbehoudsopzichter in een motorsportklub het motocrossen door natuurgebieden wat onschadelijker wordt, of alsof het ophangen van nestkastjes in een golfterrein voor enkele overal voorkomende vogelsoorten de ontwatering van een nat land voor de aanleg van hetzelfde golfterrein weer goedmaakt. Zelfs de aanleg van een bomenplantage kan geenszins de vernieling van ekologisch gerijpte bestanden van oude bomen compenseren, omdat de vernielde levensgemeenschap van dieren waarin oud hout voorkomt zich eerst na veel jaren weer kan herstellen. Geen door de mens gefatsoeneerde natuur kan het behoud van gegroeide structuren en samenhangen vervangen.

OPLOSSINGEN VOOR HET KONFLIKT TUSSEN SPORT EN NATUURBEHOUD

Een eerste voorwaarde voor alle rechterlijke, administratieve, planmatige en politieke oplossingen is een breder aanvaarden van de wensen van het natuur- en milieubehoud door de sport. De sport moet erkennen dat ook voor haar ekologische grenzen aan haar aanspraken op terreinen, in het bijzonder voor dicht bij de natuur staande ruimten, aan de wijziging van biotopen, enz., bestaan. Het overschrijden van dergelijke grenzen verrechtvaardigt niet dat ander gebruik van het milieu, dat technische ingrepen in het natuurlijk milieu, oorzaken zijn van veel grotere schadelijke invloeden dan die door de vele verscheidene sporttakken wordt veroorzaakt. Elke aanleiding geeft tot nadelige invloeden op het milieu moet ervoor zorg dragen, dat deze effecten zo snel mogelijk worden opgeheven of ten minste zo klein mogelijk worden gehouden.

Ekologisch gezien is het alleszins niet zo dat wijzigingen aan het milieu, nadelige invloeden op biotopen en vermindering in aantallen van planten en dieren alleen of zelfs overwegend door de "grootverbruikers" van landschappen (b.v. de bouw van het Rijn-Main-Donaukanaal, de inpoldering van de Waddenzee, aanleg van de startbaan West, milieukatastrofen zoals b.v. tankeraverijen in de Noordzee, ongevallen in de grote chemiekonzerns aan de Rijn) veroorzaakt worden.

Een ommekeer in het verdwijnen van soorten en de neiging tot natuurvernietiging en natuurontwaarding door de vele kleine, vrije oppervlakte wegnemende, overal te lande veroorzaakte aantastingen op het natuurlijk milieu kan alleen door de vermindering van de alteenwoordige, bestendige en

vooral "kleine" belastingen op de natuur. Slechts wanneer het bestaan van natuurgebieden aanvaard wordt en wanneer enig ekologisch besef bestaat, kunnen tastbare oplossingen worden ontwikkeld. Deze voorafgaandelijke voorwaarde betekent dat de sport ook haar kwalitatieve en kantitatieve aanspraken op de grootte van de ruimte, de kwaliteit van de ruimte, de bestemmingsplannen, het aantal sportbeoefenaars, de technische uitrusting van voorzieningen en toestellen, de investeringsnoodzakelijkheden, enz., nog meer moet overwegen wil zij een milieuvriendelijke positie in de samenleving innemen.

KONSEKWENT TOEPASSEN VAN DE WET

Ook voor het natuurbehoud aanvaardbare oplossingen van de conflicten kunnen bereikt worden door een consequente toepassing van de bestaande wetten, in het bijzonder door de gemeentelijke overheid. Ook de sportverenigingen zelf moeten oplossingen in de zin van de wetgeving op het natuurbehoud nastreven.

Zo moet het in het natuurbehoudsrecht vastgestelde reglement op de aantastingen - zoals reeds aangehaald - in volle omvang uitgebouwd worden. In de eerste plaats betekent dit het onderzoeken van de vermijdbaarheid en de mogelijkheid tot herstel van aantastingen door sportvoorzieningen op een ekologisch kwetsbare plaats, hetgeen in het verleden slechts uiterst zeldzaam voorkwam.

MILIEU-EFFEKT-RAPPORT (MER)

Met het reglement op de aantastingen, zoals zij volgens het recht is vastgelegd, kunnen niet alle nadelige aantastingen door het oprichten en het in bedrijf nemen van sportvoorzieningen en vooral niet van de van voorzieningen onafhankelijke sportactiviteiten aangepakt worden. Daarom moeten alle sportvoorzieningen en sportactiviteiten aan

een zeer uitgebreide MER worden onderworpen. Een onderzoek dat ook met materiële belastingen rekening houdt, dat optreedt bij het uitbaten van sportgelegenheden, of bij andere invloeden op het milieu in een bepaalde omgeving, bij storingswerkingen door sportactiviteiten en hun reikwijdte, enz. Voor een dergelijke MER zullen binnenkort de op de EG-bepalingen gegrondveste uitbouw van wettelijke regelingen voor konkrete en bindende verbeteringen kunnen zorgen. Maar het is, zoals het voor geheel de bestaande milieuwetgeving het geval is, onzeker in welke mate pro en kontra van "meer milieubehoud" zich zullen kunnen doorzetten. Voor de morele en niet alleen de milieu-ethische positie van de sport zou het nuttig zijn, dat men zich voor een zo uitgebreid mogelijke MER-regeling zou inzetten, of in het gebruik ervan verder te gaan dan de wettelijke verplichtingen. De sport mag zeker niet miskennen dat een MER een rationele wetenschappelijke basis biedt voor een oplossing van conflicten met het natuur- en milieubehoud. Een MER weerlegt eveneens het herhaaldelijk verwijt vanuit de sportwereld aan het natuurbehoud en de wetenschappelijke ecologie alleen maar emotioneel en ideologisch ingesteld te zijn, onderzoek en evaluaties te vervalsen en overtrokken gevolgtrekkingen te maken.

DE TABOEGEBIEDEN

Niet alleen een consequent gebruik maken van bestaande wettelijke regelingen is noodzakelijk, ook een voorrangspositie van het natuurbehoud in de daarvoor door openbaar-rechtelijke procedures aangeduide beschermde gebieden zou erkend moeten worden. Dit geldt in het bijzonder voor de categorie van de als beschermde gebieden aangeduide natuurgebieden. Zij beslaan ca. 1% van de oppervlakte van de Bondsrepubliek. Deze minimale oppervlakte zou dus makkelijk in haar geheel gerespecteerd kunnen worden door de grondverslindende sport. Op die manier dient op deze rechtelijk gegarandeerde natuurgebieden het niet tot een concurrentie te komen tussen natuurbehoud enerzijds en sportvoorzieningen en van voorzieningen onafhankelijke sportbeoefening anderzijds. Voor alle sporttakken kan met absolute zekerheid plaats gevonden worden op de overige niet aan het natuurbehoud toegewezen gebieden (99%).

Deze bereidheid voor dergelijke logische alternatieven is bij de meeste sporttakken nog niet duidelijk genoeg aanwezig. Het stelt de geloofwaardigheid van alle milieu- en natuurbehoudsuitspraken in vraag alsook van menige milieukties die veelal worden afgedaan als alibi-handelingen.

SAMENVATTING

1. Sport verbruikt in toenemende mate het onge-repte landschap, beschadigt ekologisch kwetsbare biotopen, de vegetatie van de dierenwereld. De sport draagt daardoor bij (zij het ook ruimte- en intensiteitsmatig minder dan andere invloeden) tot het verlies en de degradatie van het natuurlijk milieu.
2. De sport vertegenwoordigt een antropocen-

trische milieu-opvatting, die aan het verbruik en de vormgeving van het natuurlijk milieu op basis van grondstoffen-ekonomie voorrang verleent op de eigenwaarde van de natuur en de milieu-ethische waardering.

Het natuurlijk milieu wordt daardoor hoofdzakelijk aanzien als een belangen diendend, aantrekkelijk decor of in enkele gevallen als essentiële grondstof (b.v. proper water voor de watersport), en minder als een multifunktionele verscheidenheid aan grondstoffen die op basis van ekologischer principes en uit milieu-ethische noodzaak te behouden is. Daaruit volgen conflicten in doelstellingen tussen sport en het natuur- en milieubehoud, die door compromissen opgelost moeten worden.

3. Konkrete materiële conflicten worden duidelijk in de concurrentie van aanspraken op te beschermen en aan bescherming behoeft hebbende landschappen. Dat gebeurt in gebieden waar invloeden van sportvoorzieningen en sportactiviteiten optreden door technische ingrepen in het landschap door b.v. verbouwing, verkeer, waterhuishouding, enz. Deze conflicten worden duidelijk bij het gebruik door land- en tuinbouw (b.v. inbreng van chemische produkten, bodembewerking, ontwatering, vegetatievershraling, enz.) of bij invloeden

door de jacht (b.v. verstoring van de dierenwereld).

4. Om tot een oplossing voor dergelijke milieukonflikten te komen is eerst en vooral een grote aanvaarding door de sport van natuurbehoudsbelangen en van ekologisch inzicht nodig. Om dit doel te bereiken is verder intensief openbaar, voorlichtings- en vormingswerk van doen.

Zeër konkreet is de eis voor een konsekwenter gebruik van de bestaande wettelijke bepalingen. Daarvoor moet de wetgeving op het natuurbehoud ten volle benut worden, waardoor natuurgebieden en nationale parken gerespekteerd worden als "voorrangsgebieden" voor het natuurbehoud en waaraan sport ondergeschikt is, waardoor ingrepen in natuur en landschap zo veel mogelijk vermeden worden en waardoor herstel van natuurgebieden mogelijk is.

Voor het afwegen van sport- en milieubehoudsbelangen moet in de toekomst het milieu-effekt-rapport een centrale plaats innemen.

Prof. dr. Wolfgang Erz

Vertaling: Juul Slembrouck

Dit artikel verscheen in 'Seevögel', juni 1987.

ADVERTENTIE

WIJN UIT ALGERIJE

Niet iedereen denkt bij Algerije direkt aan kwaliteitswijn. Toch worden Cuvée du Président, Coteaux de Mascara, Dahra en Médéa rosé op internationale wedstrijden regelmatig met goud en zilver bekroond.

Druiven worden in Algerije vooral op staatsboerderijen in zelfbeheer geteeld. De arbeiders ontvangen een behoorlijk loon.

Wereldwinkel-wijn is dus niet alleen lekker, maar biedt het Algerijnse volk ook betere kansen. En daar is het Oxfam-Wereldwinkels om te doen.

Haal vlug 'n fles bij uw Wereldwinkelier.

Beviel ze u? Koop dan tussen 15 november '87 en 15 januari '88 een krat van 12 flessen. Waarvan u er overigens maar 11 betaalt.

Tastbare solidariteit met de derde wereld.

Wijn uit Algerije: 12 flessen voor de prijs van 11

(naam):
(straat):
(postnr.): (gemeente)

KADMIUM = VERGIF

Professor Massart en co schrijven in hun boek 'Vreemde stoffen in onze voeding' dat levensmiddelen van plantaardige oorsprong, gegroeid op met kadmium vervuilde gronden (meer dan 3 mg kadmium per kg droge grond) te hoge kadmiumgehalten bevatten en dus niet meer geschikt zijn voor consumptie. In Vlaanderen gebeurt dit echter dagelijks. In Puurs werd stof, dat van een vensterbank was gevaagd, onderzocht. Het resultaat is verbluffend: het bevat o.a. 6,3 mg/kilo kadmium. Bodemstalen uit groentetuinen in Klein-Willebroek werden eveneens onderzocht en daar vond men kadmiumgehalten van 3 en meer mg/kg. In Nederland is er vanuit de overheid sprake van om de bodems met meer dan 2,5 mg/kg kadmium af te graven. De bovenste grondlaag van volkstuintjes die deze waarde overschrijden zouden zelfs dringend afgegraven moeten worden. Ook bij grond met een kadmiumgehalte boven de 0,7 mg/kg zou men maatregelen willen nemen. In ons land bestaan er echter geen wettelijke normen wat kadmium betreft. Er wordt gefluisterd dat de belasting van de bodem in Vlaanderen zo hoog is dat de overheid geen ernstige normen durft uitvaardigen. De melk van de geiten die in Heindonk grazen overschrijdt tot twee keer de Duitse norm... In het boek van professor Massart en co staat dat kunstmeststoffabrieken mogelijke bronnen zijn van kadmiumlozingen in het milieu. Wie langs de A12 Willebroek voorbij rijdt heeft zeker al de rosse pluimen gemerkt van het bedrijf ASSED. Samen met het zusterbedrijf ECASED produceren zij voornamelijk kunstmeststoffen. Deze bedrijven mogen zeker met de vinger gewezen worden. Verder zou de immissie door vuilverbranding bij Craenhals en in de gemeentelijke huisvuiloven mee aan de oorzaak kunnen liggen van de bodemverontreiniging. Serieus onderzoek dringt zich op. Op dit vlak hebben de plaatselijke groepen in samenwerking met de werkgroep Milieudefensie al baanbrekend werk verricht. Heel wat stalen werden onderzocht op vraag van de werkgroep. Ondanks de financiële beperkingen slagen we er op die manier in onze beweringen te staven zodat ze wel aux sérieux genomen moeten worden. Alleen, politici willen zo slecht luisteren...

WERKGROEP MILIEUDEFENSIE IN 'T BROEK

Leden van de werkgroep Milieudefensie van de Bond Beter Leefmilieu, van de plaatselijke milieugroepen, en bewoners van Tisselt en Willebroek voerden zaterdagmiddag actie tegen de asbestvervuiling die in het natuurgebied het Broek en in asbeststortsites te Tisselt blijft bestaan. Aan de ingang van het natuurgebied het Broek te

Heindonk ontvouwden de aktievoerders spandoeken en plantten borden die opschriften droegen als 'asbestplaten levensgevaarlijk.' Op die manier vroegen ze aandacht voor de onvolledige en onvoldoende maatregelen die tijdens de jongste maanden werden genomen om de asbestvervuiling tegen te gaan.

Tijdens de maand april van dit jaar had de Bond Beter Leefmilieu reeds resultaten bekend gemaakt van laboratoriumanalyses die aantoonde dat in het Broek, in Tisselt en op een Gentse stortplaats grote hoeveelheden vrije asbestvezels in de bodem aanwezig waren. Als reactie hierop kwamen vertegenwoordigers van verantwoordelijke administraties samen en besloten tot een grondiger onderzoek. Ze spraken af de nodige maatregelen te treffen om de blootstelling van de bevolking zo gering mogelijk te houden. Dit laatste is van bijzonder belang omdat er naar schatting jaarlijks enkele tientallen kankerdoden in Vlaanderen een rechtstreeks gevolg zijn van asbestvervuiling in het algemene milieu.

Op dit ogenblik heeft men wat betreft het Broek en Tisselt geen informatie over welke bijkomende onderzoeken precies werden uitgevoerd, en evenmin wat de resultaten ervan zijn. De asbestpaden van het Broek werden inmiddels met een dunne laag kiezel bedekt. Deze laag is totaal onvoldoende om enige bescherming op langere termijn te bieden. Bovendien werd ze zo zorgeloos aangebracht dat aan de randen van de wandelwegen de afval met de vrije asbestvezels voor het rapen blijft. Het asbeststort te Tisselt werd aan de wegzijde "afgesloten" met een lijntje prikkeldraad dat op de begane grond, in het gras ligt te roesten. Langs de andere zijden was en blijft het vrij toegankelijk, zonder de minste waarschuwing.

NIET GIFTIG, WEL KANKERVERWEKKEND...

Zo omschrijft de burgemeester van Willebroek de asbeststorten te Tisselt en het broek te Blaasveld-Heffen. Al langer dan vandaag is geweten dat asbest gevaren oplevert voor de gezondheid. Sinds 1953 wordt asbestose erkend als beroepsziekte. Asbest heeft een unieke vezelstructuur, deze stof kan uiteen vallen in steeds kleinere vezels. De allerkleinste, fibrillen genaamd, hebben een diameter van amper 0,02 mikron. Voor één millimeter moet je er dus 50.000 naast elkaar leggen. De vezels zijn vooral gevaarlijk wanneer ze in vrije toestand in de lucht terecht komen. Zo kunnen ze tot in de kleinste uithoeken van onze longen en de rest van ons lichaam doordringen. Asbestose, longkanker, mesotheliom (kanker van het long- en buikvlies), maag- en darmkanker, verdikkingen

en verkalkingen van het longweefsel... Per jaar worden honderdveertig ziektegevallen erkend als veroorzaakt door asbest.

Tijdens de maand april van dit jaar maakte de Bond Beter Leefmilieu resultaten bekend van laboratoriumanalyses die aantoonde dat in het Broek, in Tisselt en op een Gentse stortplaats grote hoeveelheden vrije asbestvezels in de bodem aanwezig waren. (zie boven)

Het niet optreden van de overheid in het Broek in Tisselt staat in schril contrast met de manier van handelen rondom de stortsite te Gent. OVAM gaf aan het SCK van Mol de opdracht om metingen te verrichten. Deze bevestigden de ernst van de situatie. Er werd door OVAM een proces verbaal opgesteld en een brief verstuurd naar de burgemeester van Gent om het stort te sluiten. Op 12 juni 11. werd het effectief gesloten. Rond de stortsite was reeds een afspanning aanwezig. Verder werd de opdracht gegeven dat het asbest moet afgevoerd worden naar een klasse-I-stortplaats.

MILIEUDEFENSIE

De werkgroep Milieudefensie van de Bond Beter Leefmilieu neemt eenmaal per maand de milieu-hinderproblemen door. Onder de geïnteresseerden uit verschillende gebieden in Vlaanderen wordt in eerste instantie informatie uitgewisseld. Verder wordt een adequate methode uitgedokterd om tot een verbetering van de huidige situatie te komen. Op de agenda voor volgende vergadering staan volgende onderwerpen: waterverontreiniging, methylbromide, hormonen en kadmiumvervuiling. Deze vergadering gaat door op 7 december om 20 uur in de lokalen van Elcker-Ik, Adegemstraat 55 te Mechelen. Tot dan?

LH/KG

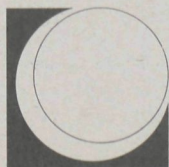
ADVERTENTIE

Stichting Leefmilieu : Bron van degelijke milieu-informatie...

- Een goed gedocumenteerde milieubibliotheek
- Een leerrijke daguitstap rond de thema's 'water' of 'bodem'
- Een tentoonstellingsstand
- Toelagen voor jongerenprojecten inzake natuurbeheer en landschapszorg
- Een antwoord op uw vragen rond milieuproblemen

... een stroom van publikaties!

- Tweemaandelijks blad 'Leefmilieu'
- Monografieënreeks 'Leefmilieu Nu'
- Reeks 'Leefmilieu-Dossiers'
- Reeks 'Leefmilieu-Documentatie'
- Juridisch Milieucompium
- Een lessenmap voor het basisonderwijs
- Een verslagboek 'Stadsecologie'

STICHTING LEEFMILIEU vzw

onder de auspiciën van de Kredietbank

p/a Kredietbank
Kipdorp 11, 2000 Antwerpen
tel. (03) 231 64 48

Openingsuren secretariaat en bibliotheek :
alle werkdagen van 9 tot 17 uur

LAAT DE UITLAATGASSEN UIT A.U.B.

Tijdens de laatste vergadering van deskundigen over kleine wagens (de zgn. MVEG-groep) eind oktober jl. deed het Europees Bureau voor Milieuzaken een laatste dringende oproep tot de Europese Commissie om tot normen te komen inzake de huidige stand van ontwikkeling voor kleine wagens (minder dan 1,4 liter) in Europa.

De luchtvervuiling vermindert niets in Europa. Bossterfte neemt ernstige vormen aan, ozongehaltes in steden zijn overmatig, het voorkomen van smog is dagelijkse kost. Om hieraan te verhelpen zijn harde acties nodig die verder gaan dan de overeenkomst die in Luxemburg afgesloten is. Deze "Luxemburgse normen" zullen, als ze volledig worden nagevolgd, de NOx-uitstoot slechts met 50% verlagen, alhoewel ze zogezegd overeenstemmen met de normen in de Verenigde Staten. Deze schatting lijkt nog overdreven wat betreft de reductie, omdat noch rekening wordt gehouden met de aangroei van het aantal personenwagens, noch met hun ouderdom. De toegeeflijkheid voor deze maatregel is nog duidelijker als men merkt dat lagere niveaus mogelijk zijn. Voertuigen met een lager vervuilingsspeil vindt men reeds in Nederland en Duitsland, en in landen buiten de EG: Oostenrijk, Zweden en Zwitserland. Buiten Europa rijden miljoenen wagens van deze soort in Australië, Canada, Korea, Japan en de Verenigde Staten. Binnenkort zullen ze ook in Taiwan en Brazilië ingevoerd worden.

Twee belangrijke punten bleven onopgelost na de beraadslaging van de milieuministers in juli 1985: de uiterste normen voor kleine wagens en de testprocedure. Beide zijn belangrijk voor de uiteindelijke reductie van de NOx-uitstoot door middel van de voorgestelde normen.

Ongeveer 60% van de wagens in de EG zijn kleine wagens en ze betekenen 50% van het totale wagenpark. Men kan zeggen dat ze voor meer dan 45% van de door auto's veroorzaakte NOx-uitstoot veroorzaakt door auto's zorgen. Rijden tegen hoge snelheid zorgt voor meer dan 50% van de totale door Europese auto's veroorzaakte NOx-uitstoot (buiten de stad en snelwegen samengeteld). Wat de NOx-uitstoot van auto's betreft, betekent de

beslissing van de ministers (stedelijke normen voor middenklassen en grote wagens) minder dan 20% van de huidige NOx-uitstoot door auto's: als men rekening houdt met de milieubelangen en de bijdrage van de auto tot het grensoverschrijdend vervuilingsprobleem, zou de ideale oplossing erin bestaan normen op te leggen die overeenkomen met de huidige stand van de technologie. Zulke eisen zijn al van kracht in Zwitserland en Oostenrijk en aangemoedigd door belastingverlaging, werden gelijkaardige technieken ook verkocht voor veel wagens in Nederland, Duitsland en Zweden. Deze schone wagens omvatten alle klassen (inbegrepen deze met motoren onder 1,4 liter) en hebben bewezen dat het mogelijk is minder te vervuilen binnen de huidige verkeersomstandigheden.

Als men er rekening mee houdt welke enorme bijdrage voertuigen hebben in de milieuproblemen, zou het zinnigste besluit van de EG erin bestaan voor alle motorkapaciteiten technische eisen te stellen. Men kan ook beginnen met de kleine wagens, en met normen op te leggen voor de nieuwe wagens.

Tot besluit kan men stellen dat Europa op een kritisch punt komt voor wat betreft de zuivere lucht. Enkele landen hebben duidelijk besloten dat zuivere lucht en een gezond leefmilieu haalbaar en wenselijk zijn. Tot nu toe staat de gemeenschappelijke handelsmarkt nog ver van dit doel. In ieder geval overweegt ze in de nabije toekomst twee drastische oplossingen om de situatie te doen keren. Door nieuwe normen te aanvaarden voor voertuigen met lage cilinderinhoud (b.v. niet meer dan 4,5 gram per test HC plus NOx) en proportionele reducties, zou de gemeenschap tenminste een begin maken met de vermindering van de vervuiling.

Lieve Grauls

berichten

RUIMTE BIJMAKEN

Agalev lanceert voor de tweede maal dit jaar een massakrant; ditmaal over ruimtelijke ordening.

Een onderzoekskommissie van de Vlaamse Raad werd opgericht om mogelijk gefoeter met het gewestplan Halle-Vilvoorde-Asse, de fameuze groene gordel, te onderzoeken. Agalev is geen lid van deze commissie. Voor hen ligt de klemtoon niet op de vraag wie er toen juridisch eventuele misstappen begaan heeft en wie er dan, desgevallend, zal worden bestraft. De verknoeiide Vlaamse ruimte wordt immers niet beter van een heksenjacht.

De vraag is wel:

-wie heeft er toen, maatschappelijk, de zoveelste massa Vlaams landschap bewust vernield omwille van materiële winst, gelijk of dat gerechtelijk vervolgbaar is of niet?

-welke structurele oorzaken liggen daaraan ten grondslag en werden op dat vlak al de nodige lessen getrokken?

-komt het dan, eindelijk, tot een echt ruimtelijk beleid ten einde het al zo deerlijk verminkte Vlaanderen niet helemaal stilletjes te laten verzuipten in een zee van verdergaan-de kleine profijtjes, invloedjes en vriendendienstjes?

Met andere woorden welke politieke besluiten trekt het verantwoordelijke beleid uit het jammerlijke verleden van Vlaanderen, onderzoekskommissie gewestplan Halle-Vilvoorde-Asse inbegrepen? Agalev vraagt zich af waarom de vastlegging van de bestemming van de hele Vlaamse bodem zonodig onttrokken wordt aan de (meer onpartijdige) administratie en behandeld wordt door een sterk partijpolitiek gericht kabinet. Dit is vragen om moeilijkheden. Daarbij komt nog dat de al te uitgebreide samenstelling van die politieke kabinetten een konstante uitnodiging is voor een voortdurend in de praktijk

uit de bocht gaan van een politieke beleidslijn.

De feiten in het dossier dateren van de periode juni-juli 1977. We zijn intussen tien jaar later. Heeft het Vlaamse ruimtelijke beleid dan intussen geen lessen getrokken uit dit onverkwikkelijke verhaal? Allerm minst. Neem alleen al het gesjoemel rond de golfsterreinen in Hasselt, Brochem, Melsbroek en Tiel-Winge. Minister Pede speelt het spel van de manipulatie van de wet rustig mee. Een ander 'mooi' voorbeeld zijn de aanpassingen van het gewestplan voor Phillips Petroleum te Tessenderlo.

Het belangrijkste drama uit heel het gewestplan-dossier is dat het beleid niets leert, geen konklusies trekt, de fouten van weleer gewoon verder gaan, netjes in een legaal kostuumpje verpakt, en de Vlaamse open ruimte verder aftakelt.

KG

HET VORDERT NAUWELIJKS

Ter gelegenheid van het 30 jarige bestaan van de verbruikersorganisatie Test-Aankoop gaf deze vereniging een overzicht van haar zeer gevarieerde werkzaamheden, waarbij de belangenvertegenwoordiging van de konsument steeds centraal staat. Een minder gekende dimensie van de werking van de Verbruikersunie, nl. de vertegenwoordiging van de konsument bij de besluitvorming, werd nader toegelicht. Belangrijk element hierbij is de juridische bescherming van de konsument. Test-Aankoop heeft op dit vlak meermaals voorstellen ter verbetering van de werking van het gerechtelijk apparaat geformuleerd. Zo verdedigt de verbruikersorganisatie evenals de milieubeweging het vorderingsrecht voor organisaties en individus zodat de belangen van groeperingen en individuele personen beter kunnen verdedigd worden. In de realiteit is dit gerecht-

vaardigde vorderingsrecht spijtig genoeg nog niet voor morgen.

GSe

WEGBERMBEHEER

De werkgroep Regionaal Milieuoverleg van de vzw Streekontwikkeling Noord-Limburg heeft een verduidelijkende folder over het alternatief wegbermbeheer uitgegeven. De folder duidt aan dat een deskundig maaien en afvoeren van het hooi enkel een verrijking voor de plantensoorten betekent. Vanaf 1984, moment waarop het wegbermdereet uitgevaardigd werd, werd een overleg tot stand gebracht tussen de leefmilieudiensten van verschillende Limburgse gemeenten. Op die manier kan een gecoördineerd wegbermbeheer uitgevoerd worden. Technische en wetenschappelijke ondersteuning wordt gevonden bij de Limburgse Intercommunale voor Milieubeheer (LIM) en het Limburgs Studiecentrum voor Ekologie en Bosbouw (LISEC). Inlichtingen: Streekontwikkeling Noord-Limburg, Dorp 30, 3582 Neerpelt, tel. 011/64 02 09.

GSe

HET STORMT IN HET TROPISCH REGENWOUD.

In het kader van een bewustwordingscampagne publiceerde het WWF International een eerste van vier speciale rapporten. Het handelt over het behoud van de tropische regenwouden. De drie andere rapporten zullen de zure regen, de biologische diversiteit en de gevolgen van het gemeenschappelijke Europese landbouwbeleid op het milieu behandelen.

In dit rapport wordt een overzicht gegeven van de hoeveelheden tropisch regenwoud die jaarlijks verdwijnen in verschillende landen, van de (verdoken) gevolgen van deze mondiale ontbossing, van de deelnemende producerende en consumerende

landen aan de internationale overlegorganen. Het bevat tevens het zogenaamde 'Bellagio Manifest'; tien goede voornemens die op 2 juli 1987 in het Italiaanse Bellagio overeengekomen werden. Gezien de ernst van de situatie dringt het WWF aan op effectieve en dringende maatregelen op internationaal politiek vlak. Het Bellagio Manifest lijkt volgens de internationale milieuorganisatie te veel een kompromis om de grote konsumenten van tropisch regenwoud - Japan op kop - tot inkeer te brengen. Zo wordt o.a. de economische druk op de arme bevolking te veel genegeerd. Het plan faalde eveneens op het vlak van de nodige financiële steun om het tropisch regenwoud te vrijwaren. Men moet komen tot een situatie waarbij in het woud wordt geïnvesteerd op een manier die de ekologische eigenheid en de biologische diversiteit koppelt aan de nood van de plaatselijke bevolking.

GSé

EEN PAKKET LES

In het kader van het eerste programma van de Europese Economische Gemeenschap, dat de nadruk legt op de bescherming en voorlichting van de konsument, heeft het OIVO (Onderzoeks- en Informatiecentrum van de Verbruikersorganisatie) een vormingscyclus opgezet voor leerkrachten. Bedoeling is de konsumentenvorming in het basis- en het sekundair te bevorderen.

De verbruikersproblematiek wordt in de cyklus benaderd vanuit verschillende invalshoeken. Thema's zoals "ekonomie, een model", "verbruikers, pers en reklame" en "voeding een kwestie van gezond evenwicht" komen aan bod. Ook wordt er ingegaan op het thema "milieuvriendelijk verbruiken". Onze wegwerpmatenschap lokt namelijk een kettigereactie uit: bomen worden geveld om papieren, reklame te verspreiden, plasticverpakkingen zijn er om weg te smijten, ... Kan het leefmilieu dit allemaal blijven slikken?

Tevens biedt de cyklus de mogelijkheid om lespakketten voor te bereiden over de aangebrachte onderwerpen. Het OIVO heeft ook nog andere recente dossiers over uiteenlopende verbruikersvraagstukken, speciaal voor leerkrachten, uitgegeven.

U kunt de komplette katalogus alsook gedetailleerde informatie aanvragen bij Pierre Grega & Anne-Sophie Van Neste, Dienst Informatie en Edukatie, Opperstraat 28, 1050 Brussel, tel. 02/513 00 70.

MvR

725 BEZWAARSCHRIFTEN

Zoveel bezwaarschriften werden er tijdens het openbaar onderzoek ingediend tegen het ontwerp-gewestplan Hasselt-Genk. Wellicht een unikum in Vlaanderen voor dergelijke procedure. Het ontwerp-gewestplan waarvan sprake regulariseerde de onwettige inplanting van Phillips Petroleum. Het enorm aantal bezwaarschriften krijgt een bijzondere betekenis daar er immers heel wat mensen niet voor hun mening durven uitkomen uit vrees voor represailles van het bedrijfsleven. Naast de massale reacties uit Tessenderlo kwamen er ook heel wat bezwaarschriften van inwoners buiten Tessenderlo en allerlei milieuverenigingen. Verder is Belt (Beter Leefmilieu Tessenderlo) op de hoogte van een officieel bezwaarschrift van het schepenkolleges van Ham, Bilzen en Bree. Ook het schepenkollege van Tessenderlo gaat niet akkoord met het voorliggend ontwerp-gewestplan extreme beschermingen boden aan de industriële belangen.

Hopelijk is dit hernieuwd protest een signaal voor de (komende) minister van ruimtelijke ordening dat van hem en zijn administratieve diensten ernstiger werk verwacht wordt. Een

serieus plan is voor Tessenderlo nl. heel belangrijk omdat zo'n plan bepalend is voor de veiligheid, de gezondheid en de leefkwaliteit.

KG

DE KRING ROND

Op 17 oktober kongresseerde in Volkshogeschool Elcker-ik de Jeugdbond voor Natuurstudie rond het thema 'recyclage en hergebruik van afval'. Via theater, video, een kringloopmarkt en discussie in werkgroepen gingen zo'n 50 jongeren op zoek naar mogelijkheden om hergebruik en recyclage van afval bij zowel de bevolking als het beleid te bevorderen. Vastgesteld werd dat er ook op dit terrein in België en Vlaanderen bijzonder weinig werd gerealiseerd.

De jeugdbond sprak daarom volgende resoluties uit:

- 1) Er moet een gekoördineerde actie komen om het gebruik van recyclagepapier te bevorderen in openbare diensten, scholen, kulturele centra, enz. Daartoe moet in elke gemeente een verkooppunt voor kringlooppapier komen.
- 2) Het overgrote deel van het huishoudelijk afval bestaat uit organisch materiaal. Er moet een gemeentelijk beleid komen dat burgers aanzet om deze komponent gescheiden te houden en te komposter.
- 3) De Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM) stimuleert via een subsidie aan gemeenten de installatie van containerparken, waar burgers hun afval gescheiden naar toe kunnen brengen. De jeugdbond stelt dat deze parken slechts zin hebben als ze goed gerund worden door deskundig personeel en er frekwente afzetmogelijkheden zijn. De jeugdbond wil zich samen met andere milieuorganisaties bezinnen over de waarde van deze containerparken, vooral in het licht van een noodzakelijk te voeren voorbodingsbeleid en het stimuleren van hergebruik, met zo weinig mogelijk grondstof- en energieverlies.
- 4) Een gemeentelijk beleid inzake gescheiden ophaling en re-

cyklage van afval heeft vanuit milieu-oogpunt duidelijk de voorkeur. Bij deze gescheiden ophaling kunnen het partikulieren overheidsinitiatief elkaar aanvullen, met een speciale rol en herwaardering van de huisvuilverwerkingsdiensten.

5) De jeugdbond roept de grote "volwassenen" milieuorganisaties zoals de Bond Beter Leefmilieu, de BNVR, e.a., op een campagne te starten rond een wetgevend initiatief om een belasting te heffen op milieuschadelijke verpakkingsmaterialen, zoals de PET-fles of plasticverpakking in het algemeen.

BOS RESERVERING

Het aktiekomitee **Red de Voorkempen** juicht de plannen van Gemeenschapsminister Lenssens (volksgezondheid en leefmilieu) tot het oprichten van natuurreervaten in het Vlaamse bosareaal toe. Zowel gebieden waar uiterst arme bosvegetaties voorkomen, als bossen op vruchtbare bodems (valleibodems en leemgronden) zouden als natuurreervaat beschermd moeten worden. Red de Voorkempen stelt voor - in afwachting van een diepgaande studie - alle bossen in Vlaanderen in bezit van de overheid en waarvan de oppervlakte 100 hektare of meer is nog dit jaar uit de houtproductie te halen.

MvR

SUPERHORMOON

De regenboogfractie van het Europees parlement vraagt een dringende aanpassing van de EG-verbodsbepalingen op het gebruik van hormonen in de veeteelt. Deze bepalingen treden vanaf 1 oktober 1988 in werking. Maar een aantal farmaceutische ondernemingen hebben reeds een nieuwe generatie hormonen ontwikkeld waarmee ze het verbod kunnen omzeilen. Het "Bovine Growth Hormon" b.v. is eiwitgebonden en niet van het steroïde-type dat door de bepalingen verboden is. Proeven met het nieuwe hormoon werden reeds uitgevoerd in Duitsland en Groot-Brittannië. Vastgesteld werd dat de

melkproduktie van koeien stijgt met 40%. Nochtans is het hormoon niet ongevaarlijk. Zo staat vast dat bij toediening de dieren vlugger uitgeput raken en ook veel gevoeliger worden voor ziekten. Het is ook niet bewezen dat de melk onschadelijk is voor konsumptie. Bovendien is het volgens de tegenstanders helemaal niet nodig om de melkproduktie op te voeren, daar dit de melkplas en boterberg in Europa alleen maar aanzienlijk dreigt te vergroten. Bovendien mag aangenomen worden dat de Europese melkveeëktor hierdoor sterk ontwricht wordt. Reactie tegen het nieuwe hormoon komt op gang vanuit landbouwers-, verbruikers- en milieugroeperingen. In de Bondsrepubliek heeft de minister van landbouw laten weten dat het hormoon zal verboden worden. In Denemarken is het reeds zo ver. De andere leden van de EG landbouwmarkt hebben terzake nog geen standpunt genomen.

MvR

VOGELS LAAKT SLIB.

Zoals we in Milieurama 1987/10 melden, is gemeenschapsminister Deprez van plan de zwaar vervuilde rivier de Laak te laten ruimen. Dit om dreigend overstromingsgevaar af te wenden. Agalev-kamerlid Mieke Vogels heeft in dit verband genoemde minister geïnterpelleerd in de Vlaamse Raad op 20 oktober. In haar interpellatie wijst ze nogmaals op de sterke vervuiling van de rivier te Tessenderlo (hoge gehalten van o.m. kadmiüm, kwik, arsenikum, alsook radioactieve neerslag). Dit alles betekent dat het slib uit de Laak volgens de geldende wetgeving thuishoort op een klasse-I-stort. Het plan om het slib op 5 tijdelijke opslagplaatsen kwijt te raken komt volgens Vogels neer op slukstorten. Verder wijst ze ook op het gevaar die de ruimsingswerken inhouden ten aanzien van de grondwaterverontreiniging en de bodempollutie. Momenteel is het zo dat het afgezette giftige slib de doorlatendheid van de rivierbodem beperkt. Wanneer de vervuiliingsbron van de rivier

(Tessenderlo-Chemie) niet weg-gewerkt wordt, kan het verwijderen van het slib zeer ernstige gevolgen hebben.

De interpellatie trekt tenslotte het probleem verder open door erop te wijzen dat de Laak geen alleenstaand probleem is. Het probleem van de zwaar vervuilde onderbodems van onze rivieren dreigt uit te groeien tot één van de grote milieuproblemen van de komende jaren. In zijn antwoord stelt minister Deprez dat het slib niet naar een klasse-I-stort kan gevoerd worden omdat het niet homogeen samengesteld is. Vandaar dat tijdelijke stockering zich opdringt, waarna het afgevoerd zal worden naar de meest geschikte stortplaatsen. Deprez beweert dat het niet bewezen is dat het giftig afval na de ruimsingswerken zal doorsijpelen naar het grondwater.

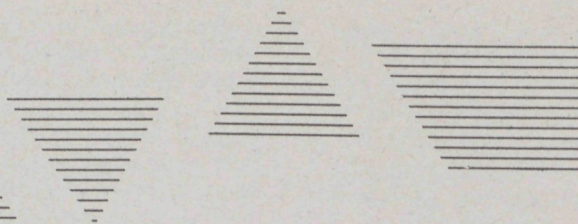
MvR

'T HEEFT ER GESTONKEN

Volgens het maandelijks Buxus-rapport van Benegora - een Belgisch-Nederlandse vereniging actief in de Zuidwesthoek (NL) - heeft het in de maand oktober extreem naar kattenpis gestonken in Ossendrecht, Hoogerheide en Woensdrecht. Vrijwilligers van de vereniging hebben namelijk met regelmaat hun neus buiten de deur gestoken. De stank kwam aangewaaid vanuit het Antwerps havengebied en wordt omschreven als petrochemisch, maggie-achtig en rui-kend als ethyl akrylaat. De reden waarom men de stank pas over de grens kon waarnemen was de windrichting; die voornamelijk uit het zuiden tot zuidwesten kwam. In deze verslagmaand waren er op enkele dagen ook harde rukwinden. Normaal waait de stank dan helemaal over, maar toch werd een vieze lucht vastgesteld. Dat betekent dat de stankbronnen enorm sterk waren. In Putte, Stabroek, Berendrecht en Zandvliet, dorpen die dicht bij het havengebied liggen, was er deze keer minder stank waar te nemen.

MvR

publikaties

 Grondwater, bron van drinkwater, bedreigd; Hans Muilerman; Vereniging Milieudefensie, Damrak 26, NL-1012 LJ Amsterdam, tel. 00/31/20/22 13 66; 1987; 71 blz.; 12,5 gulden, giro 1995200.

Behandelt een aantal aspecten van de dalende grondwaterkwaliteit: het voorkomen van grondwater in de bodem, de gebruikers van grondwater, de vervuiling van het grondwater en de mogelijke oplossingen van de vastgestelde problemen.

Luchtverontreiniging in de troposfeer; J. Lelieveld & G. Helas; De Sikkels, Nijverheidsstraat 8, 2150 Malle, tel. 03/312 47 61; 1987; 181 blz.; 790 fr., boekhandel.

Beschrijft de vorming en de samenstelling van de huidige troposfeer (onderste zone van de atmosfeer), de chemische processen die zich in verontreinigde lucht afspelen, de verspreiding van luchtverontreiniging, de chemische processen die een rol spelen bij het fenomeen zure neerslag, enz...

VELT wandkalender 1988: tuinen; Fik Seymus; VELT, Welkomstraat 18, 2220 Wommelgem, tel. 03/353 80 53; 1987; 28 + 12 blz., ill.; 245 fr, rek.nr. 001-0990550-62.

Wandkalender met alle zaai- en plantdata voor de biologische groententuin; met foto's en wetenswaardigheden van allerlei soorten tuinen; met uitneembare werkkalender voor het noteren van de uitgevoerde zaai- en plantwerkzaamheden.

Gif in de grond; W.J. van den Brink; Bruna, Antwerpsesteenweg 29a, 2630 Aartselaar, tel. 03/887 40 18; 1987; 94 blz.; 170 fr., boekhandel.

Geeft een antwoord op een groot aantal vragen in verband met bodemverontreiniging: welke risico's loopt men, hoe giftig is gif, hoe onderzoeken of er sprake is van verontreiniging, hoe de verkregen resultaten interpreteren,...

 Onderzoek naar grondverkenningstechnieken; Staatsuitgeverij, Postbus 20014, NL-2500 EA 's-Gravenhage, tel. 00/31/70/78 99 11; 1987; 148 blz.; 25 gulden, giro 751 met vermelding van ISBN 90-12-05663-2.

Studie van technieken waarmee relevante fysische, chemische en biologische parameters in het veld aan de bodem kunnen worden gemeten die betrekking hebben op het voorkomen, het transport en de verbreiding van stoffen.

 Relationship between animal husbandry, manure production and environment in the Netherlands; M.J. Smidt & G.F. Dijkman; Staats-

uitgeverij, Postbus 20014, NL-2500 EA 's-Gravenhage, tel. 00/31/70/78 99 11; 1987; 63 blz.; 12,5 gulden, giro 751.

Engelstalig rapport in het kader van een OESO-project over de gevolgen van de veeteelt voor het milieu.

De Vlaamse milieuwetgeving; Leefmilieukampagne van de Vlaamse Regering, Belliardstraat 12, 1040 Brussel, tel. 02/512 54 21; 1987; 47 blz., ill.; gratis.

Brochure met een overzicht van de geldende milieuwetgeving in Vlaanderen, aangevuld met de wetgeving inzake natuurbehoud en bosbeheer.

 De aarde verliest grond!; Maurits Groen en Manus van Brakel; Vereniging Milieudefensie, Damrak 26, NL-1012 LJ Amsterdam, tel. 00/31/20/22 13 66; 1987; 128 blz., ill.; 21,4 gulden, giro 1995200.

Behandelt de problematiek van het verloren gaan van landbouwgrond als gevolg van erosie en woestijnvorming in de hele wereld. Het geeft een indruk van de situatie, de oorzaken en mogelijke oplossingen.

De in deze rubriek opgenomen publikaties zijn, tenzij vermeld, niet verkrijgbaar bij de Bond Beter Leefmilieu. Ze kunnen wel geraadpleegd worden in onze milieubibliotheek (Luxemburgstraat 20, 1040 Brussel, tel. 02/514 06 38), geopend tijdens de kantooruren. Gelieve dus te bestellen via de betreffende uitgeverij of de boekhandel: adres, telefoonnummer, prijs en eventueel rekeningnummer worden telkens aangeduid. Steeds de titel van het gewenste boek vermelden, indien men via een rekeningnummer bestelt!

De goedkoopste manier om een boek in het buitenland te bestellen is per internationale postwissel. Formulieren hiervoor zijn in de postkantoren verkrijgbaar. Enkel de boeken met het recyclage- emblempje werden gedrukt op kringlooppapier.

Verzamelde opstellen: Stapstenen 1950-1965 (deel 1) en **Los in de ruimte 1966-1970** (deel 2); Geert Bekaert; Stichting Monumenten- en Landschapszorg, Bergstraat 72, 1000 Brussel, tel. 02/512 40 97; 1985 en 1986; 372 blz. en 447 blz.; 750 fr. en 825 fr. (gemaakt) of 950 fr. en 975 fr. (gebonden).

Verzameling artikelen, eerder verschenen in diverse tijdschriften en dagbladen, waarin de auteur als kritikus zijn visie geeft op het kunst- en architectuurgebeuren van de betreffende periode.

Industrieel erfgoed in Vlaanderen; Langs Schelde en Rupel: van Antwerpen Zuid tot Boom; per kanaal door Brussel: van Vilvoorde naar Halle; Jenever en steenkool: van Hasselt naar Beringen en Genk; De Vlaamse Ardennen: Oudenaarde, Ronse en de Zwalmvallei; De vlasvallei en haar kanalen: van Kortrijk naar Zwevegem en Izegem; Adriaan Linters e.a.; Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie, Postbus 30, Postkantoor Maria Hendrikaplein, 9000 Gent 12, tel. 091/21 47 83; 1987; resp. 56 blz., 48 blz., 56 blz., 48 blz., 40 blz., 52 blz., ill.; resp. 180 fr., 150 fr., 180 fr., 150 fr., 120 fr. en 160 fr.

Zes brochures die een inleiding vormen op het industrieel en technologisch erfgoed van een aantal regio's. De eerste geeft een overzicht van het ontstaan van de industriële archeologie, en de onderwerpen en de thema's die aan bod komen. De overige vijf situeren de industriële en technologische achtergronden van een bepaalde regio, en duiden aan welke sporen er nog van dat verleden getuigen.

Lucht; Natuur en Techniek, Tervurenlaan 62, 1040 Brussel, tel. Nederland 00/31/43/25 40 44; 1987; 60 blz., ill.; 145 fr.

Beschrijft de veranderingen in de luchtsamenstelling sinds het ontstaan van de aarde, het onderzoek naar de effecten van luchtverontreinigde stoffen en planten, en de gevolgen voor de gezondheid van mensen van vervuilde buiten- of binnenlucht.

Twee jaar beleid op binnenlandse aangelegenheden en ruimtelijke ordening; Jean Pede; Kabinet van de gemeenschapsminister van binnenlandse aangelegenheden en ruimtelijke ordening, Kunstlaan 46, 6de verdieping, 1040 Brussel, tel. 02/513 38 90; 1987; 27 blz.; gratis.

Een nog voor de val van de regering verschenen brochure waarin Jean Pede een balans opmaakt van zijn beleid gedurende de afgelopen twee jaar.

Exportlandbouw in de Derde Wereld en de effecten op natuur en milieu; V.U. Boekhandel, De Boelelaan 1105, NL-1081 HV Amsterdam, tel. 00/31/20/44 43 55; 1987; 130 blz.; 22,5 gulden, boekhandel.

Eindrapport van een onderzoek naar de ecologische en sociaal-ekonomische effecten in Nederland, Thailand, Brazilië en Maleisië wat betreft de grondstoffeninvoer ten behoeve van de Nederlandse veehouderij en oliën- en vettensektor.

Vlees: daar zit meer achter; De Kleine Aarde, Postbus 151, NL-5280 AD Boxtel, tel. 00/31/4116/84921; 1987; 48 blz.; 5+3 gulden, giro 52730.

Behandelt een aantal vragen en problemen in verband met vlees: gezondheid, vegetarisme, dierenleed en bio-industrie, gevolgen van de vleesproductie voor het milieu en voor de Derde Wereld. En: waarom al die moeite om 15 kilo plantaardig eiwit om te zetten in 1 kilo dierlijk eiwit?

Metaalsnijvloeistoffen; Albert Klingenberg; Stichting Natuur en Milieu, Donkerstraat 17, NL-3511 KB Utrecht, tel. 00/31/30/33 13 28; 1987; 41 blz.; 10 gulden, postgiro 2537078.

Studierapport over snijvloeistoffen die worden gebruikt bij metaalbewerkingen, met aandacht voor stoffengebruik, milieu-aspekten, werkomstandigheden en schone technologie.

Een hard hout verhaal; François Nectoux & Nigel Dudley; Vereniging Milieudefensie, Damrak 26, NL-1012 LJ Amsterdam, tel. 00/31/20/22 13 66; 1987; 15 blz.; 6,5 gulden giro 102000.

Samenvatting van een Engelstalig rapport dat de invloed van de Europese houthandel en de Europese ontwikkelingssamenwerking op het tropische regenwoud analyseert.

Dokumentatiepakket bouwbiologische diensten en materialen; 't Gezonde Huis, Korte Spekstraat 16, 3101 Heist-op-den-Berg, tel. 015/24 49 27; 1987; 100 fr., rek.nr. 001-1194541-62.

Bevat een selectie produkt- en dienstinformatiemateriaal, artikelen over gezond bouwen en wonen, nuttige adressen, literatuurlijst en prijslijsten. Daarbij komen aan bod: ruwbouw, isolatie, verwarming, waterreiniging, afwerking, oppervlaktebehandeling, woon- en slaapcomfort, enz...

Dirk Serneels

puzzelen

BOEKENPAKKET TE WINNEN

Met behulp van de hieronder gegeven lettergrepen kunnen 26 woorden gevormd worden. Naast de omschrijving is ook het aantal letters gegeven. Bij een juiste oplossing vormen de letters van de eerste en de vijfde verticale rij 5 synoniemen van een begrip uit de milieuwereld dat al geruime tijd in de belangstelling staat en ook in deze Milieurama aan bod komt. De oplossingen dienen ons voor 1 februari 1988 te bereiken op volgend adres: Milieurama Puzzelen, Luxemburgstraat 20, 1040 Brussel.

U hoeft ons enkel de vijf synoniemen te laten weten. De winnaar en de juiste oplossing worden bekend gemaakt in de Milieurama van maart 1988.

Lettergrepen: A/BANK/BAT/BON/CHLO/CI/DE/DE/DE/DEL/DER/DER/DON/E/E/E/E/EG/EL/FEN/FUN/GAAR/GEL/GEN/GI/GIF/GING/GUE/HA/HA/I/IE/IN/JE/LA/LAND/LE/LEG/LO/LUCHT/LY/MELT/MENT/MID/MIS/NE/NE/NI/NIER/NYL/O/PE/PO/RA/RE/REN/RI/RING/ROG/RIJ/SEN/SER/SI/SIE/SLANG/SO/SPEK/SPUIT/STIK/STOF/STOP/TA/TAK/TE/TE/TES/TI/TIE/TRAM/TRIET/UIT/VAAT/VEN/VER/VI/VLIN/XI/XY.

1. Pesticide	
2. Grondbewerking (landbouw)	
3. P.V.C.	
4. Larve van de langpootmug	
5. Beschermde natuurgebied	
6. Luchtvervuilend genotmiddel	
7. Giftig voedseladditief	
8. Veelkleurige steelzwam	
9. Bio-industrieel bedrijf	
10. Franse opwerkingsfabriek	
11. Roggesoort	
12. Vervoersbewijs	
13. Radioactief edelgas	
14. Grote hertesoot	
15. Overheidskontrole	
16. Gevolg van Kadmiumopname	
17. Schimmeldodend middel	
18. Bron van lawaaihinder	
19. Energie besparen	
20. Milieuvriendelijk vervoer	
21. Oorzaak van zure regen	
22. Limburgse industriegemeente	
23. Inlandse slangensoort	
24. Uitstoot	
25. Oranje spanvlinder	
26. Open riool te Lier	

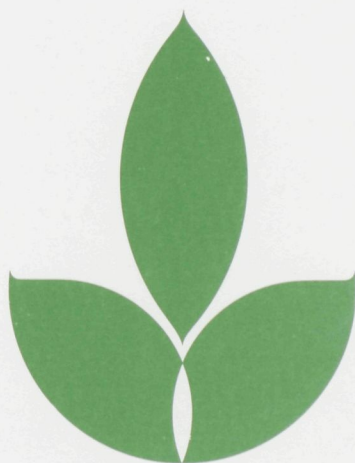
Oplossing van het oktober-nummer: 1. Bermbeheer; 2. Onkruidverdelger; 3. Nerts mantel; 4. Drijfgas; 5. Verkeer; 6. Autobus; 7. Naverbranding; 8. Torium; 9. Raffinaderij; 10. Engelkaktus; 11. Isoleren; 12. Neutronenbom; 13. Taxistop; 14. Roodborstje; 15. Additief; 16. Mutatie; 17. Elzeboom; 18. Nete. De naam van de gezochte organisatie:

Bond van trein-, tram- en busgebruikers (BTTB).

Uit de juiste oplossingen werd Jean Van den Bille uit Brugge als winnaar geloot. Hij zal eerstdaags een boekenpakket ontvangen.

Dirk Serneels

AARDGAS

Milieuvriendelijk

kalender

Op vrijdag 4 december 1987 organiseert de Beroepsvereniging van Leuvense Geologen een symposium over de rol van de geologie in de ruimtelijke ordening in het groot Begijnhof te Leuven, inl. bij de BVGL, Celestijnenlaan 200 C, 3030 Heverlee (500 fr. voor leden, 1000 fr. voor niet-leden).

Van 9 tot 11 december organiseert de Regenboogfractie van het Europees parlement te Brussel een tweedaagse conferentie over hormonen, inl. Hannes Lorenzen, CRAEL ARD 319, Belliardstraat 87-91, 1040 Brussel, tel. 02/234 30 53.

Op 15 en 16 december organiseert het "Institut international des sciences administratives" een internationaal collokwium over crisis management, in Mons, inl. bij de vereniging, Defacqzstraat 1, bus 11, 1050 Brussel, tel. 02/538 91 64.

Van 16 tot 18 december loopt het internationaal collokwium "Droit et environnement: les problèmes juridiques posés par les flux transfrontières des déchets toxiques" in Arlon, inl. Fondation Universitaire Luxembourgeoise, rue des Déportés 140, 6700 Arlon.

Van 26 tot 30 december houdt de Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming een beheerswerkkamp voor jongeren tussen 12 en 25 jaar in de rietkragen langs de Schelde, inl. bij Bruno Bükszegi, Lemmeken 28, 2910 Malderen, tel. 052/33 60 46 (prijs 450 fr. voor leden, 600 fr. voor niet-leden).

Van 3 tot 5 maart 1988 loopt het internationaal symposium "Man... health... environment" in de Hémicycle Européen, Conference Centre Luxemburg-Kirchberg, inl. Secretariat AEE, c/o Ministère de l'environnement, rue de Prague 5 A, 2348 Luxembourg.

ILLUSTRATIES:

Voorpagina, blz. 3, blz. 10, blz. 12, blz. 19, blz. 22: Joris Van Reusel; blz. 21: De Volksmacht; blz. 24: archief Milieurama.

MILIEURAMA IS HET
MAANDBLAD VAN DE
BOND BETER LEEFMILIEU

REDAKTIE EN ADMINISTRATIE:

Luxemburgstraat 20
1040 Brussel
tel. 02/514.06.38.

JAARABONNEMENT:

400 fr. te storten op rek.nr.
001-1475409-18 van de Bond
Beter Leefmilieu v.z.w.
Steunabonnement: 1000 fr.
Buitenland: 550 fr.
Los nummer: 50 fr.

HOOFDREDAKTEUR:

Dirk Van Melkebeke

REDAKTIESEKRETARIS & EINDREDAKTEUR:

Geert Selleslach

MEDEWERKERS:

Frank Debois
Koen Goemans
Lieve Grauls
Ann Kenis
Bea Lootens
Dirk Serneels
Monica van Reijen

LAY-OUT:

Monica van Reijen

TIKWERK:

Bea Lootens

VERANTWOORDELIJKE

UITGEVER:

Dirk Van Melkebeke

COPYRIGHT:

Overname van artikels wordt
aanbevolen, mits schriftelijke
toelating en bronvermelding.

UITERAARD IS OOK DEZE
MILIEURAMA OP KRING-
LOOPPAPIER GEDRUKT

